

Johannes Sturm von Catzen

Johannes Sturm.

no. 1.6.07.

Mors, mortis mortis, mortem mors
morte redamit.

Mors vocat. o mors.

Mors mortis ic etro destructor mortis
redamit mortem ic mortalem horem.

Morte sua, mortis a morte astra.

Cöpenio

Johannes

LIBRIS
ISSIMI VIRI
DN. D. I. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARIÏ
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

Nae. 7

Distichon de nomine IESVS
ex dicto Bernhardi.

IESVS laticia est in mente, in corde voluntas,
IESVS in aure mel est, IESVS in aure melior.

Ἰησοῦς κραδίῳ χάρις, ἑσθίῳ ἔδωκε
Ἰησοῦς νῆπι ἡ ψωδὸν, ἰδίῳ ὀβίητος.
Tria Officia Regis.

Servat ab hoste suos, Rex cives, lege gub-
bernat,

Terrori est reprobis, praesidioq; bonis.

Ἰαοὶ ἀναξ βούτα ἀπὸ ἐχθρῶν, ἡδὲ

καὶ πέρυ· ἰδὲ ἑσθίῳ
καὶ ἑσθίῳ ἰδὲ ἑσθίῳ
ἑσθίῳ.

a Sacerdotis officia à Dno
Philippo Melanthe. disticho
comprehensa.

Ἰεσὺς ἡμεῖς διδάξαι ἐκαστὸν ἑνὸς
καὶ ἑνὸς

Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ἡμεῖς
ἑνὸς ἑνὸς ἐκαστὸν ἑνὸς

ἑνὸς ἑνὸς ἐκαστὸν ἑνὸς

Et faciens ^{cerdos} placat sacra precansq; Deum.

precatio Domini Philippi Melanct.

De nomine Christi.

Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ἡμεῖς
ἑνὸς ἑνὸς ἐκαστὸν ἑνὸς

Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς ἡμεῖς
ἑνὸς ἑνὸς ἐκαστὸν ἑνὸς

O sancte aeterni lator spiramine patris

Nate Dei facios ungitio christe tuos.

v''

rov.

Son

m.

h.

ay

In hoc libello continentur

1. catechesis ^grepta ex scriptis Mel.
anchth et corpore Doctrinae.
2. Grentleri Rudim. Dial. P. Rami
3. Io. Piscatoris rudim. rhetor. de
tropis et figuris.
4. Vietoris Examen Rhetor.
5. Casmanni Logica Ramiana
et Melanchthonae collatio.
6. observationes eiusd. Praecepta
ex logicis praecceptis.

CATECHESIS
CONTINENS EX-
PLICATIONEM SIM-

PLICEM ET BREVEM,

DECALOGI:

SYMBOLI APOSTOLICI:

ORATIONIS DOMINICAE:

DOCTRINAE DE

POENITENTIA ET DE

SACRAMENTIS:

Contextam ex scriptis reuerendi vii d. PHI-
LIPPI MELANTHONIS, &

CORPORE DO-

ctrinae Christianae,

QUOD AMPLECTUNTUR AC
tuentur Ecclesiae regionum Saxonicarum & Mis-
nicarum, quae sunt subiectae ditioni Ducis
Electoris Saxoniae &c.

EDITA IN ACADEMIA VVI-
tebergensi: & accommodata ad usum
Scholarum puerilium.

ET IAM DENVO RECOGNITA
adita consignatione, in quibus partibus scriptorum
D. Philippi extent loca, haecenus ab aliqui-
bus impugnata in hac Catechesi.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO. Jo
VVITEBERGAE M, D, LXXII, 49

1620

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE.

OMNIBVS PIIS

ET DOCTIS VIRIS, GV-

BERNANTIBVS STVDIA

iuuentutis in Scholis pue-

ribus

S. P. D.

NON EST ALIA
melior instituendę iu-
uentutis ratio, quàm
ordiendo à primis do-
ctrinarum elementis,
ætatem teneram his imbutã, pau-
latim ordine ceu per gradus pro-
uehere ad altiora ac difficiliora: &
illa ipsa elementa ita proponere, ut
et dictata reposcantur ab auditoris-
bus, & auditores ipsi ad certas ex-
præscripto responsionum formu-
las assuefiant. Nam qui turbato
ordine protinus in medias doctri-
nas irruunt, initijs non perceptis,

A 2

aut

P R A E F A T I O .

aut qui ordine inuerso fastigia
petunt, fundamentis non substru-
ctis, operam perdunt, & in cona-
tibus medijs fatiscientes concis-
dunt.

Inprimis uerò ad tuendam
conseruandamq; doctrinae coele-
stis puritatem et ad excitanda atq;
acuenda ingenia, accommodatior
institutio nulla est, quàm cum ea,
quæ tradita sunt, quasi fida depo-
sita repetuntur & exiguntur. Ex-
ploratis enim auditorum profes-
tibus animaduerti potest, quan-
tum quisque retinuerit, quantum
intelligat, ubi hæreat, ubi aberret
à uero, & errantes admoneri pos-
sunt.

Prodest & hoc: unam quan-
dam simplicem & certam sequi
doctrinae formam ἀνάλογον fidei,
&

PRÆFATIO.

& canoni doctrinæ Propheticae
 atq; Apostolicæ conformem : Imò & certos loquendi modos u-
 surpare, qui nihil habeant ambiguitatis aut obscuritatis, & consensantanei sint Scripturæ, quod & Paulum meminimus præcipere
 Timotheo, ut conseruet ὑποτύπω-
 σιν τῶν ὑγιαίνόντων λόγων, id est, Idem
 am & formam certam. Nam dissimiles, perplexi, ambigui, noui,
 à canone scripturæ & testimonijs orthodoxis, quæ graui autoritate
 recepta & comprobata sunt, discrepantes modi loquendi, inuoluunt & obscurant dogmata, consensum de doctrina dirimunt, erroribus fenestram aperiant, uoluntates disiungunt, operas et studia distrahunt, & licentiam audaciamq; quiduis fingendi in leuibus

P R A E F A T I O.

ac petulantibus ingenijs confir-
mant. Verissimum est enim non
de politicis negocijs tantum, sed
multò magis de religionibus,
quod apud Thucydidem dicitur:
ἐν τοῖς διαλλάττονσι γνώμῃς διαφοραὶ ἔργων
καδίσωνται, id est, Dissidentibus o-
pinionibus & uoluntatibus fiunt
opera diuersa.

Hæc mala ut auerterentur, &
consensus de doctrina, quasi per
manus ab Apostolis propagatus,
ut ad posteros transmitteretur,
prima Ecclesia non Episcopis so-
lis & Pastoribus docendi curam
commendauit, sed ipsdem adiun-
xit & κἀπηχητᾶς, quorum munus es-
rat erudire nouitios, qui fidem
Christianam recens amplexi es-
rant, & ad Ecclesiæ societatem se
se aggregarant.

Vt

P R A E F A T I O .

Vt autem ij, qui hoc modo instituebantur, antequàm ad Baptismum admitterentur, uocabantur *κατηχοίμνοι*: Sic ipsa docendi ratio, qua summa doctrinæ Ecclesiæ compendio tradebatur, & uicissitudine quadam interrogationum ac responsionum, auditore ceu *κατ' ἠχῶ* reddente accepta, exercebatur: nominata fuit *κατήχησις*, quasi per reciprocum sonum reddita eadem uox doctrinæ.

Extat in ipsa scriptura nomen Catecheseos, cùm alibi, tùm apud Lucam in exordio narrationis Evangelicæ, & in Epistola ad Rom. cap. 2. & 1. Cor. 14. & ad Gal. 6. *κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχῶν τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, ἐν πάσι ἀγαθοῖς.* Et morem Ecclesie ueteris aliquoties describit Eusebius, qui et seriem atq̃

P R A E F A T I O.

Successionem eorum, qui praefue-
runt Catechumenis in Ecclesia A-
lexandrina, ordine commemorat.
Fit & apud caeteros scriptores Ec-
clesiasticos crebra uetustissimi huius
ius moris Ecclesiae mentio. Nam
& Tertullianus in sermone de
poenitentia hortatur Catechume-
nos, ne differant Baptismum, hac
persuasione, quasi securius ante
Baptismum peccatis indulgere i-
p̄s liceat: Et Chrysoptomi quae-
dam homilia inscribitur Cateche-
sis ad illuminandos: Cuius exor-
dium etiam tale est, ut ostendat
modum ac formam doctrinae ues-
teris. Sic enim orditur: Prius di-
ctorum apud charitatem uestram
fructus à uobis repetiturus adue-
nio. Scripsit & Augustinus librū
de Catechisandis rudibus.

Hanc

P R A E F A T I O.

Hanc ueteris Ecclesiae consuetudinem superstitiosorum rituum cultu & obseruationibus in regno Pontificio sublatam atque deletam, ut Reuerendus Pater ac Praeceptor noster, et sincerioris religionis instaurator Doctor Martinus L V T H E R V S reuocaret in Ecclesiam, praecipua Doctrinae Christianae capita, Methodo Catechetica interrogationibus & responsionibus distincta explicauit, quae primae aetati a teneris priuatim & publice in Ecclesijs, & Scholis harum regionum, magna cura inculcantur, eadem obseruata lege institutionis, ut cogantur auditores quasi sono reflexo imitari & reddere interpretationum uerba.

A 5 Qui

P R A E F A T I O

Qui uerò aliquo usque progressi & adultiores sunt, quorum iudicium ætate auctum paulatim maturefcit, ijs uberores & alio quanto altius ex fonte doctrinae sacrae depromptæ ac pluribus roboratæ testimonijs explicationes proponuntur, methodo tamen non diuersa. Atque id quidem in templis hæctenus, quàm in Scholis obseruatum est accuratius, quod Pædagogorum alij alias usurpauerint uberores Catecheticae doctrinae formas, nec ordine nec interrogationum aut responsionum forma, nec loquendi modis congruentes. Quin etiam nonnulli ex dissidijs, quibus flagrant atque concutiuntur Ecclesiae, & ex confusione tetradogmatum rectè explicatorum, ausi sunt
aspera

P R A E F A T I O.

aspergere multa minimè conuenientia teneris ingenijs, sicut experimur, cùm profectus discientium exploramus, inter quos non pauci offeruntur Catecheticae doctrinae aut rudes prorsus, aut de interrogatis aliena uel ambigua respondententes. His incommodis ut aliquomodo inueniretur remedium, profuturum esse magnopere existimauimus, si una ederetur certa & simplex forma Catecheticae, quæ post initia Catechismi Domini Doctoris Lutheri, in Scholis puerilibus iuuentuti proponi posset. Nam capita in Examine aut Locis Theologicis comprehensa, ac disputata, quæ in Ecclesiae doctrina ac certaminibus exercitatum lectorem requirunt, nondum omnia commodè & è uestigio

P R A E F A T I O.

uestigio pueris eruditis in Catechesi Lutheri tradí possunt.

Quamobrem ex Corpore Doctrinae, in quo nostrae Ecclesiae uerè & rectè statuunt repeti & explicari perpetuum consensum doctrinae Propheticae & Apostolicae, ac Symbolorum, hanc Epitomen, quantum fieri potuit, excerptam contexuimus, declarantem atque illustrantem concinnis definitionibus illa, quae in Catechesi Lutheri summatim indicata sunt: Nec tamen aut ad ea penetrantem cōtrouersiarum momenta, quae alibi agitantur, aut nimis procul à praesenti scopo excurrentem. In hac cum utiliter post Lutheri Catechesin et ante Examinis Theologici enarrationem exerceri

ri

P R A E F A T I O.

ri posse adolescentes existime-
mus, edendam censuimus.

Prolixitatem impedituram
operas discipulorum & rudiorum
aetatem remoraturam, quae nec
obruenda est copia, nec turbanda
varietate, nec implicanda perple-
xitate rerum, consultò vitauimus,
ne discipulis idem, quod Spar-
tanis Samios legatos audientibus,
accidat, ut postrema non intelli-
gant, priorum obliuiscantur: τὰ
μὲν πρῶτα λεχθέντα ἐπιλελῆσθαι. τὰ δ' ὕστα-
τα οὐ σιωπῆσαι. Oportet enim eos
rum, quae tenerae aetati traduntur,
modum esse, ut memoria com-
prehendi & animis infigi possint.
Locupletior tractatio alterius loci
est & occasionis. Interdum tamen
aliqua uberioris declarationis cau-
sa addidimus, quae ad altiora atque
maiores

P R A E F A T I O.

maiora accessuris uiam quandam
præparant. Sed ea typis exilioris
bus excudi curauimus, ut ab alijs,
quæ memoriæ mandari necesse
est, facilius discerni possent.

Fruantur fanè his laboribus
quicunq; uolent: Sed res ipsas in
hoc libello traditas, & loquendi
formas, nec nostras nec nouas esse
sciant. Ea enim recensuimus, quæ
nostræ Ecclesiæ unanimi consen-
su, & constantia ac fide religiosa
semper hucusq; eodem modo ser-
nuerunt. Quare si qui erunt boni
& pijs, & coniunctionis Ecclesia-
rum amantes, hi ut speramus, cum
gratiarum actione his fruuntur,
Quos hortamur, ne rectè tradita
alienis & commenticijs interpre-
tationibus deprauari aut contum-
minari,

P R A E F A T I O.

minari, neue peregrina assui per-
mittant. Sed hæc ut à Præcepto-
ribus nobis tradita sunt, rectè in-
telligere adolescentes suæ fidei
commissos assuefaciant, & πὺν κα-
λῶ παρακαταθήκῃ posteris conser-
uare integram & illibatam stude-
ant, & Deum toto pectore prez-
centur, ut repurgatæ doctrinæ luz-
cem nobis incorruptam conser-
uet, ac reprimat conatus eorum,
qui manifestæ ueritati maliciosè
& petulanter, aut ueteratoriè &
fraudulenter illudunt. Te Fili
Dei, Domine Iesu Christe, ora-
mus, ut asseras & uindices glori-
am tuam, & de doctrina, quam ex
ore ac patefactione tua sonamus,
testificeris posteritati, Sanes uul-
nera Ecclesiæ, reprimas Sophi-
stas, Sycophantas, Tyrannos, ar-
chite-

P R A E F A T I O.

chitectos artificiorum & consilio-
rum Sinoniorum, Tuearis consensum inter nos de ueritate tua, ut uno spiritu, una fide, uno ore, te celebremus in hac uita & in omni aeternitate. Amen.

Witebergæ Calendis Ianuarij, inchoantibus annum Christi Seruatoris M. D. LXXI.

*Decanus, Senior, & Doctores
Theologicae facultatis in
Academia VVitem-
bergenfi.*

C A P I.

CAPITA CATECHISMII.

Quid vocatur Catechesis, & unde est appellatio?

CATECHESIS est prima institutio, qua rudioribus summa doctrinae Christianae, certa methodo comprehensa traditur. Nomen est ἀπὸ τοῦ κἀτηχῆρ, quod significat, viua voce erudire, & ab auditoribus doctrinam reposcere.

Quae sunt praecipua capita Catechismi?

Quinq; { Decalogus.
Symbolum Apostolicum.
Oratio Dominica.
Doctrina de Pœnitentia, &
Absolutione.
Doctrina de Sacramentis.

DE DECALOGO.

B

Quid

Quid continet Decalogus, & unde habet appellationem?

DECALOGVS continet summam Legis moralis, & nomen habet à numero decem Præceptorum. Sumpta est autem vox ex 10. capite Deuteronomij, ubi Dominus dicitur scripsisse decem verba, quæ locutus erat de medio ignis, in monte Sina.

Quomodo diuiditur Decalogus?

In duas tabulas: **PRIOR** tabula docet de cultibus, qui immediatè Deo præstādi sunt, **POSTERIOR** Tabula præcipit

cipit de officijs erga proximum. Vtriusque Tabulae summam & ordinem Christus complexus est Matthæi 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ~~ex~~ tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc est primum & magnum mandatum. Secundum simile huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota Lex consistit

& Prophetæ. *præcipit ne Deum ullâ imagine aut figurâ exprimamus neque ullâ aliâ ratione ne colamus quâ Tabulam? quæ in suo iurebo colitur.* Secundum præcipit.

QUATUOR priora præcepta: Quorum **T R I** *concionatur de agnitione DEI in mente, & de motibus seu affectibus in voluntate & corde erga Deum.* **QUARTUM** sancit totum ministerium, quo fit propagatio doctrinae cælestis, & cultuum exteriorum, quos Deus instituit.

Quæ præcepta referuntur ad secundam Tabulam?

SEX sequentia Præcepta: Quorum hic est ordo. **QUINTUM** munit societatem communem generis humani, ad quam homo est condi-

tus, & gubernatores illius constituit. **S**EX-
TV M corpora & vitam singulorum hominum
 munit. **S**EPTI M tuetur coniugia. **O**CTA-
 V V M domos seu nidos singulorum munit, &
 res alias vitæ necessarias. **N**OV M defendit
 famam cuiusq;, & iudicia ordinat, quæ sunt nerui
 & executio iusticiæ. **D**E C I-
 M V M addunt declarationem, quòd Lex Dei non
 tantum de externis operibus præcipiat, sed accuset
 & damnet etiam pravam concupiscentiam.

*Qualis est forma enunciationis in
 singulis Præceptis?*

Primum præceptum partim affirmatiuum,
 partim negatiuum est. Reliqua præcepta primæ et
 secundæ Tabulæ sunt negatiua, excepto tertio &
 quarto Præcepto. Semper autem in negatiuis si-
 mul continetur sententia affirmatiua, & è contra-
 rio, In affirmatiuis simul continetur sententia ne-
 gatiua.

*Quæ sunt in singulis Præceptis con-
 sideranda?*

De omnibus Præceptis hæc quinque
 cogitanda sunt. XIII

- I. Quæ opera flagitentur.
- II. Quomodo fieri possint & place-
 ant,
- III. Quæ

- III. Quæ peccata prohibeantur.
- IIII. Promissiones additæ Legi.
- V. Comminationes.

Ex his quædam ad singula Præcepta pertinent. Aliqua verò ad uniuersam Legem referenda sunt.

DIC PRIMVM PRÆCEPTVM.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Aegypto, Non habebis Deos alienos coram me.

Quid continet affirmatiua sententia huius Præcepti?

Hæc verba: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Aegypto, confirmant *PRIMVM* totius Legis auctoritatem monstrato Deo authore. *DEINDE* ostendunt, quis sit verus Deus, & quomodo agnoscendus sit. Nam appellatio *IEHOVAE* discernit Deum patefactum in Ecclesia ab omnibus commentitijs numinibus, et mentio educationis ex Aegypto monet ingētibus miraculis

culis verbum quod à Deo traditum est
Ecclesiæ, confirmatum esse.

Recita definitionem DEI.

Definitio
Dei arosfa
à VVestpha
lo extat in
libello De-
finitionum
Philippi,
Corpore
doctrinæ
iuxta Li-
psensem e-
ditionem
in fol. pag.
863.

DEVS est essentia spiritualis, intel-
ligens, æterna, alia à creaturis omnibus,
verax, bona, iusta, casta, misericors, bene-
fica, liberrima, immensæ sapientiæ &
potentiæ, irascens peccatis, Pater æter-
nus, qui Filium imaginem suam ab æter-
no genuit, & Filius imago Patris coæter-
na, & Spiritus sanctus procedens à Patre
& Filio, sicut patefacta est diuinitas, cer-
to verbo & testimonijs diuinis, quòd
Pater æternus cum Filio & Spiritu sanc-
to condiderit & conseruet cœlum &
terrã, & omnes creaturas, & adsit omni-
bus creaturis, quo ad conseruationem,
& colligat sibi in genere humano Eccle-
siam propter Filium, & per eum, & sit
iudex iustorum & iniustorum.

*Qui sunt modi, quibus agnosci-
tur Deus?*

Duo sunt modi. Verbum & Testi-
monia verbo addita. *VERB* Dei pars
tes

tes sunt principales Lex & Euangelium.
TESTIMONIA verò sunt omnia o-
 pera Dei, quæ ad confirmandum ver-
 bum suum Deus omnibus temporibus
 in genere humano edidit.

*Sunt ne diuersa doctrinarum genera
 Lex & Euangelium?*

Diligenter hæc duæ partes Verbi discernen-
 dae sunt, & tamen sciendum est, nunquam à se in-
 vicem hæc genera doctrinarum diuellenda esse. Ac
 vniuersaliter ex Euangelio sumendam esse Legis
 declarationem. Sic autem Lex & Euangelium
 differunt.

L E X Dei, quæ nominatur Lex moralis, est sa-
 pientia æterna & immota in Deo, & norma iusti-
 ciæ in voluntate Dei, discernens bona & mala,
 quæ est patefacta rationali creaturæ in creatione,
 & postea sæpe repetita & sancita voce diuina in
 Ecclesia, ostendens, quod sit Deus, & qualis sit, &
 quòd sit iudex, obligans omnes rationales creatu-
 ras, vt sint conformes illi normæ Dei, & damnans
 omnes, ac denuncians horribilem destructionem
 omnibus, qui non congruunt ad illam normam
 Dei, nisi sit facta reconciliatio propter Mediato-
 rem, iuxta dictum: Maledictus, qui non manet in

omnibus, quæ scripta sunt in Lege. Item in Psalmo: Non Deus volens peccatum tu es. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem &c.

Definitio
Euangelij
arrosa à Ie-
nensibus
Theologis
extat in li-
bello Defi-
nitionum
Philippi,
Corpore
doctrinæ
folio 865. &
alibi pas-
sim.

EVANGELIVM est prædicatio pœnitentia, & promissio, quam non nouit ratio naturaliter, sed reuelata diuinitus, in qua Deus affirmat se gratis, non propter ulla nostra merita, aut dignitatem nostram, sed propter obedientiam Filij credentibus in Filium certò remittere peccata, & donare eis imputationem iusticiæ & reconciliationem, in qua Filius Dei voce Euangelij consolatur & viuificat corda credentium, & liberat eos à morte æterna, & facit eos templa Dei, dato Spiritu sancto, sanctificante eos, & accendente tales motus, qualis est ipse Spiritus sanctus, & donat hereditatem vitæ æternæ credentibus, quod propter ipsum gratis habeant remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, reconciliationem, & hereditatem vitæ æternæ.

Quæ virtutes præcipiuntur in affirmatiua sententia primi Præcepti, iuxta declarationem Euangelij?

Septem sunt maximè insignes & conspicuæ virtutes primi Præcepti:

Vera

1. Vera noticia Dei.
2. Fides.
3. Dilectio.
4. Spes.
5. Timor Dei.
6. Humilitas.
7. Patientia.

*Hæc enumeratio rectissimè sumitur ex verbis. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis Ze-
lotes. Necesse est enim noticiam monstrantem
quis sit verus Deus, omnibus affectibus volun-
tatis & cordis erga Deum præluere. Quia igno-
ri nulla cupido. Hanc veram noticiam comitan-
tur affectus in voluntate & corde. Quia enim
initio proponitur dulcis & grata consolatio, non
obscurum est postulari fidem, quæ & hanc conso-
lationem amplectitur, & omnibus partibus do-
ctrinæ à Deo traditæ assentitur. Cùm autem mens
statuit comminationem Legis esse veram, oritur
Timor Dei. Et quia cum fide coniuncta est læti-
cia, orta ex agnitione misericordiæ, beneficiorum
& præsentia Dei, existit in corde dilectio. Postea
ut Fidei cognata est spes: Sic Timori vicina vir-
tutes sunt, Humilitas & Patientia. Harum vir-
tutum hæ sunt descriptiones.*

*VERA NOTICIA DEI, est De-
um sic agnoscere, sicut se patefecit, eundemq; à*

commenticijis numinibus discernere, nec aliud de
essentia Dei, aut de voluntate, aut de ceteris arti-
culis fidei asseuerare, quàm quòd ipse tradidit in
Scriptis Propheticis & Apostolicis.

FIDES est noticia, qua firmo assensu
amplectimur totam doctrinam, à Deo traditam
Ecclesiae, & in hac etiam promissionem reconcilia-
tionis, quam apprehendentes accipimus remissi-
onem peccatorum fiducia Filij Dei, & hac fidu-
cia acquiescentes accedimus ad Deum, & nos re-
cipi & exaudiri statuimus.

SPES est expectatio vitæ aternæ pro-
pter Filium Dei certa, & expectatio auxilij et mi-
tigationis calamitatum in hac vita iuxta consili-
um Dei.

DILECTIO DEI est subijcere se Deo,
& facere mandata eius cum quadam letitia, quæ
oritur à fide apprehendente misericordiam Dei
propter Filium promissam.

TIMOR FILIALIS est expauesce-
re agnitione iræ Dei aduersus peccatum, & simul
erigi fiducia misericordiæ, ne in pauore deficia-
mus à Deo.

HVMILITAS est verè timere De-
um: & agnoscere propriam infirmitatem, & tamen
fide obedire vocationi, & expectare à Deo auxi-
lium & liberationem, nec appetere maiora quam
pro

pro uocatione, nec suis uiribus tribuere euentus salutare, nec despicere alios, per quos Deus etiam utiliora gerere potest.

PATIENTIA est obedire Deo in tolerandis aduersis, ita ut non faciamus aliquid contra mandata Dei, nec Deo irascamur, sed fide agnoscamus eum nobis propitium esse, & expectemus auxilium, mitigationem, aut liberationem, & hac fide & spe dolorem leniamus.

Quæ est negatiua sententia primi Præcepti?

Negatiua sententia seu antithesis comprehensa est his uerbis: *Non habebis Deos alienos coram me.* Sunt autem Dii alieni, non tantum commentitia Ethnicorum numina, sed omnia, quibus præter verum Deum confidunt corda hominum. Itaque habere Deos alienos est creaturis tribuere ea, quæ solius Dei sunt. ut cum rebus creatis confidimus, & in eis præstidia & salutem nostram collocamus, easq; Deo anteferimus, id est, plus diligimus & timemus, quam Deum ipsum.

Quæ sunt peccata pugnantia cum primo præcepto?

Quinq;

Quinque gradus maximè insignium peccatorum constitui possunt, quæ horribiliter pugnant cum primo Præcepto.

Primus gradus est *EPICURÆVS FVRO* contemnens Deum, et Academica dubitatio de Deo.

Secundus est *IDOLATRIA*, Cùm aut fingitur aliquid esse Deus, quod non est Deus: Aut cùm alligatur Deus ad aliquam rem, cui se non alligavit suo verbo. Aut cùm tribuitur creaturæ honos soli Deo competens: Aut cùm excogitantur opiniones de Deo, et cultus sine verbo Dei. Ad hunc gradum referatur & *SUPERSTITIO*, quæ tribuit cuicumq; rei aliquam vim sine dubitatione diuinam, & sine causis naturalibus.

Tertius gradus est *HAERESIS*, id est, pertinax asseueratio alicuius dogmatis pugnantis cum fundamento, seu cum perspicuis præceptis moralibus, aut articulis fidei.

Quartus gradus appellatur *MAGIA*, quæ ad Diabolos transfert fiduciam Deo debitam, & cum ijs ex pacto societates iungit, & opem ab ipsis petit.

Quintus est *HYPOCRISIS* seu Simulatio pietatis sine timore Dei & fide, Ad hunc gradum pertinent Securitas, Superbia,

bia, Fiducia & admiratio sui, Impatientia
& Desperatio. *Quæ vitia propriè sunt opposita
Timori Dei, & fiducia auxiliij diuini.*

DIC II. PRÆCE-
CEPTVM.

Non assumes nomen Domini
Dei tui in uanum, Quia non
habebit Deus innocentem, qui
nomen ipsius uane usurpauerit.

*Quid significat Nomen Dei, & quid est
nomen Dei in uanum su-
mere?*

Nomen Dei est, quicquid ex re
uelato verbo de Deo prædicatur. No-
men autem Dei in uanum sumere, signi-
ficat irreuerenter uti nomine Dei, sine
honore & veneratione debita.

*Quæ sunt virtutes secundi Præ-
cepti?*

Quatuor sunt præcipuæ virtutes, in-
quibus consistit verus usus nominis diui-
ni:

ni: Inuocatio Dei, Gratiarum actio, Confessio, & Iurisiurandi religio.

INVOCATIO DEI est virtus, que à vero Deo patefacto in promissione Euangelij et misso Filio petit bona æterna & presentia, & repugnans dubitationi certò statuit, nos exaudiri, & bona impetrare iuxta ipsius promissiones propter Christum Mediatorem.

GRATIARVM ACTIO est testificatio animi, qua agnoscimus & profitemur, quòd non casu, non humanis præsijs sed à Deo seruati ac defensi simus: & quòd verè nos respiciat, nobis adsit, & opituletur etiam tum, quando destituimur à causis secundis.

CONFESSIO est verè & constanter coram Deo & hominibus veram Euangelij doctrinam profiteri, neq; abijcere eam propter terrores, odia, supplicia, aut alia quæcunq; pericula.

IURAMENTVM est asseueratio de re possibili & licita, facta cum inuocatione Dei, quem petimus, ut sit testis dictorum, & puniat fallentem, & nos ipso teste ad pœnam obligamus, quasi arguentes eum mendacij, si non puniat fallentem.

Quomodo coheret secundum Preceptum cum primo?

Prima

Prima Lex Decalogi præcipit cultum cordis interiorem. Cum autem cor, ardens luce & amore Dei, patefaciat motus interiores voce celebrante Deum: mox in secundo Præcepto dicitur de usu sermonis, ut gubernetur lingua, quæ exprimit & reuelat virtutes primi Præcepti.

An non potest Inuocatio & Gratiarum actio fieri sine recitatione oris?

Potest Inuocatio & Gratiarum actio fieri etiam cogitatione mentis. Sed tamen Deus expressam vocem postulat, tanquam confessionem, qua Ecclesia priuatim & publicè sese ab idolis seiungit: & se quisq; erudit: & excitat ad ardorem in inuocatione: & hac tanquam Gorgone pellit Diabolum, qui nulla tela magis reformidat, quam preces piorum, & illam expressam de Deo testificationem.

Quæ peccata pugnant cum secundo Præcepto?

Omnes abusus nominis diuini, ut sunt sermones omnes, quibus peccata contra primū Præceptum, abditè latentia in corde, in lucē proferuntur, ut verbi causa, Epicuræi, Stoici & Academici furores, omnes falsæ inuocationes, omnes corruptelæ veræ doctrinæ, Magicæ incantationes

*incantationes, omnia periuria, omnes blasphemiae. Præterea neglectio inuocationis, ingrati-
tudo aduersus Deum, Abiectio veritatis
in Confessione aut iniustum. silentium.
Denique pretextus glorię & nominis Dei,
quibus teguntur prauæ cupiditates, ut
multi prætexunt Euangelium priuatæ ambitioni,
auaritiæ, odio & similibus morbis animi.*

DIC III. PRÆCE-
PTVM.

Memento ut diem Sabbathi
sanctifices.

Quid significat vox Sabbathi?

Sabbathum significat Hebræis quies-
tem, à verbo שבת quienuit. Et cum eadem dictio-
ne congruunt duæ priores literæ vocis שבת, quæ
numerum septenarium significat.

*Quot sunt species Sabbathi, quarum
fit mentio in Scriptura?*

Quinq; species Sabbathi sunt, de
quibus sacra litera concionantur.

Primum

Primum est *SABBATHVM* *CREATIONIS*: de quo dicitur Gene. 2. Sex diebus fecit Deus cælum & terram, & requieuit die septimo, non quòd postea desierit Deus adesse suo operi, quo ad sustentationem & conseruationem: Sed quia post hominem conditum cessauit Deus alias res condere. Non enim nouos mundos aut nouas Elementorum & animantium species creare deinceps uoluit, ut ostenderet hominem esse extremum & summum opus, quo delectetur, ac in quo uelit acquiescere.

Secundum *SABBATHVM* est *PÆDAGOGICVM*, uidelicet Cæremonia externa, ordinata ad diem certum, quo conceditur corporibus quies ab operibus seruilibus, Sicut dicitur Deuter. 5. Non facies in Sabbatho quidquam operis, tu & filius tuus, & filia, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus, qui est intra portas tuas, ut requiescat seruus & ancilla tua, sicut & tu.

Tertia species est *SPIRITUALE* *SABBATHVM* animæ, de quo Lex Dei in primis præcipit, quod est, deditum esse studio doctrinæ cœlestis, & quietem agere à peccatis seu malis operibus.

C De

De hoc Sabbato commonefactio erat externa quies corporum. Idq̄, significant Leges toties repetita de Sabbato, ut in Exod. cap. 31. dicitur: Videte ut Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris, ut sciatis, quod ego sum Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbatum. Sanctum est enim vobis, & pactum est sempiternum inter me & filios Israel signumq̄, perpetuum.

Quarta species est admiranda **QVIES FILII** Dei in passione; De qua Paulus inquit: Exinanivit se, factus Patri obediens usq̄, ad mortem crucis. Et Irenæus lib. 3. dulcissimè inquit. Sicut homo erat, ut tentaretur: Sic & verbum erat, ut glorificaretur, requiescente quidem verbo ut posset tentari, crucifigi & mori.

Quinta species est **SABBATVM AETERNVM**, quod promittitur Ecclesiæ resuscitatæ ex morte, ut Esaiæ ultimo, Erit Sabbatum ex Sabbato, videlicet, cum Deus erit omnia in omnibus.

Quid significat verbum sanctificare?

SANCTVM propriissimè loquendo tribuitur Deo, & rebus diuinis. Opponitur enim ei quod pro-

prophanum est, Ideò sæpè significat aliquid dicatum Deo seu v'sibus diuinis. Ita *SANCTIFICARE* usurpatur de actionibus, quibus Deus se nobis communicat, & quibus nos vicissim ornamus gloriam Dei. Est igitur *SANCTIFICARE SABBATVM*, idem quod Deo & rebus diuinis destinare, quod fit docendo & discendo verbum Dei, & exercendis officijs, quibus ornatur & propagatur ministerium Euangelij.

Quomodo coheret Tertium Præceptum cum duobus precedentibus?

Sicut primum præceptum de cultu cordis: Secundum de cultu oris præcipit: Ita Tertium de cultu caeremoniarum, & reuerentia externa toti ministerio debita docet, & gradus docentium & discipulorum in Ecclesia constituit.

Quæ sunt officia Docentium in Ecclesia?

MINISTER Euangelij doceat purè & incorruptè Legè & Euangelium & ad-

ministret Sacramenta secundum Christi institutionem. Præterea moribus honestis ornet Doctrinam, sicut prolixè Paulus vitam Episcopi describit ad Titum cap. 1. & 1. Timot. 3.

Quæ sunt Auditorum Euangelij officia?

AUDITORES diligenter discant Euangelium, & piè utantur Sacramentis: & libenter intersint publicis cœtibus sacris: & agnoscant quantum bonum sit ministerium publicum: & pro hoc orent & Deo gratias agant: Præterea ornent honesta vita professionem Euangelij, venerentur pios ministros, solvant eis debitas mercedes: Deniq; & obediant eis iuxta Euangelium.

Quæ sunt peccata pugnantia cum Tertio Præcepto?

Pugnant cum Tertio Præcepto omnia scandala, quibus corrumpitur doctrina, & prophanantur Sacramenta, & deformatur ministeriũ & Ecclesia, Item, negle-

neglectio, contemptus & odium ministerij, videlicet, doctrinae & Sacramentorum, & personarum seruientium, Ecclesiae persecutio. Item, ludi prophani, & labores seruales, quibus impeditur ministerium. Denique helleuaciones & commellationes diebus festis, quibus turbatur intentio animi, & meditatio rerum diuinarum.

Cur mutato die septimo Christiani prima die celebrant Sabbathum?

Iudaei mandato Dei celebrarunt Sabbathum die septimo, qui est dies Saturni, vt vulgo nominatur, propter memoriam creationis rerum omnium. Sed Apostoli & horum discipuli propter memoriam resurrectionis Christi, & vt ostenderent exemplum Christianae libertatis, in abrogandis ceremonijs, pertinentibus ad politiam Mosaicam, elegerunt primam diem, quae vocatur Dominica, seu dies Solis, abolitis simul ritibus sacrificiorum, quae apud Iudaeos vsitata fuerunt.

DIC III. PRAECE

PTVM.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram.

Quid significat honor?

Verus *HONOR* est comprobatio rei cuiuscunq̃, tribuens ei præstantiam & reuerenter se ei subiiciens propter diuinum aliquod bonum, *Est enim fundamentum honoris, bonum aliquod diuinum in re aut persona aliqua.* Gradus vero honoris sunt: *PRIMUM.* Honestæ opinio in mente de persona aut re, quod diuinitus ordinata, & per se bona sit. *SECUNDO* vera cordis subiectio, & officia externa, quibus ostendimus nos venerari ordinem diuinum.

Quid complectitur appellatio Patris & Matris?

Parentum appellatione comprehenduntur, *PRIMUM* n̄, à quibus ortum et originem secundum naturam ducimus: *DEINDE* omnes, qui nobis sunt loco parentum, & in nos imperium
ex

ex superiori potestate tenent, vt Præceptores, Magistratus, Patresfamilias, Tutor, Curatores &c. Bonus enim gubernator à bono Patre non differt.

Cur quartum Præceptum primum locum obtinet in secunda Tabula?

Cùm secunda Tabula ordinet societatem humanã: pulcherrimo ordine primum constituuntur gubernatores, & personæ atq; officia in communi societate aptè distribuuntur. Et orditur vox diuina à primo gradu gubernationis, videlicet à parentibus, qui debent esse regula aliorum gubernatorum. Constitutis autem gubernatoribus, qui sunt custodes disciplinae in communi societate, postea sequuntur Præcepta, quæ arcant singulorum iniurias.

Quæ sunt virtutes pertinentes ad quartum Præceptum?

Virtutes quarti Præcepti sunt: Pietas parentum & liberorum mutua. Iusticia vniuersalis in gubernatoribus, & in subditis: Iusticia coniugum inter sese: sedulitas.

Quæ sunt officia parentum?

Paulus ad Ephesios 6. insigne præceptum tradit de officijs parentum: Educate liberos vestros in doctrina & disciplina Domini. Vult igitur patres familias sue familiae præstare non solum nutritionem & defensionem: sed etiam communicationem doctrinae de Deo, & assuefactionem ad exercitia honestæ gubernationis vitæ & morum.

Quæ sunt officia Gubernatorum?

Magistratus debet esse custos totius Legis, quod ad externam disciplinam attingit. **T R I M V M** igitur debet sonare vocem Legis moralis in genere humano, & proponere summas & immutabiles Leges, prohibentes idola, blasphemias, periuria, iniustas cædes, vagas libidines, furta & fraudes in contractibus & iudicijs. **S E C V N D O** suas quasdam Leges ferre potest, non pugnantes cum iure naturæ, quæ sint & probabiles & utiles ad conseruandum statum Reipublicæ. **T E R T I O** sit Magistratus executor diuinarum & suarum legum in puniendis violatoribus. **Q V A R T O** defendat obediētes contra iniurias improborum iuxta Pauli dictum: Sit timori malo operi, & honori bono operi.

Quæ

*Quae sunt officia Liberorum erga Paren-
tes, & subditorum erga Ma-
gistratus?*

Syracides capite tertio inquit: Ho-
nora parentes sermone, opere & patien-
tia. Primum vult liberos agnoscere ordinem
diuinum, & reuerenter sentire & loqui de paren-
tibus. Deinde veram cordis subiectionem requi-
rit, quae in externis officijs praestet obedientiam
sine contumacia. Postremo postulat ἐπιείκεια
seu aequitatem in tolerandis Parentum infirmita-
tibus.

Eadem debent subditi & Magistrat-
tibus. Primum, ut agnoscant ordinem politicum
esse opus Dei, & sciant Magistratus maximorum
bonorum custodes esse in genere humano, & per-
sonas diligendas esse propter Deum. Deinde ut
praestent obedientiam legibus Magistratum, &
non solum praecetur pro gubernatoribus, sed etiam
stipendia debita non grauatim persoluant. Postre-
mo, ut tolerent quasdam infirmitates gubernato-
rum: Quia nulla est tam felix gubernatio, in qua
non multa errata accidant.

*Quae sunt officia Coniugum in-
ter sese?*

Primum est amor mutuus. Alterum est fides Coniugalis. Tertium est societas bonorum & aerumnarum. Quartum est defensio, quam maritus debet uxori.

Quid à singulis hominibus prestari debet in vocatione?

Cum Deus neminem velit ignauo ocio torpere & singulos in certam vocationem collocet, necessaria est virtus omnibus sedulitas, de qua Paulus inquit: Hoc requiritur in ministro, ut sit fidelis, hoc est, Singuli homines constanter & firmiter debent propter Deum & communem salutem facere labores vocationi proprie conuenientes.

Quae sunt peccata pugnancia contra quartum Preceptum?

In parentibus & gubernatoribus Tyrannis & Indulgentia. In liberis & subditis asoyia, Contumacia, Seditio, Seruitus impia. In vocatione cuiusq: Ignauia & Curiositas.

Quid

*Quid significat Longæuitas, quam Deus
promittit obtemperantibus huic
Præcepto?*

Non tantum referenda est longæui-
tas ad ætatis & annorum numerum, seu
ad longum spacium vitæ, sed ad omne
genus prosperitatis, quod ad felicem &
tranquillam vitam pertinet, *Vt sunt sani-
tas, uxor, liberi, familia, commodæ functiones, pax,
bene constituta Respublica, bonæ leges, Oecono-
mia felix. Deniq; omnia præsidia salutaria, sine
quibus nihil voluptatis aut lætitiæ hæc vita cor-
poralis habet.*

DIC V. PRÆCE
PTVM.

Non occides.

*Quæ sunt virtutes quinti Præ-
cepti?*

Pertinent ad quintum Præceptum
multæ virtutes, Fortitudo, Mansuetudo,
Aequitas, Misericordia, Amicitia, Hu-
manitas, Clementia, Zelus, studium
Concordiæ.

Fors

FORTITUDO est propugnatrix iusticiæ, videlicet depellens pericula, quæ recta ratio iubet depellere, & ita perferens ærumnas, quas recta ratio iubet perferre, ne fracti dolore faciamus contra iusticiam.

MANSUETUDO est virtus, quæ moderatur iram, & multas iniurias condonat tranquillitati publicæ.

ÆQUITAS seu ἐπιεικεία est probabilis mitigatio summi iuris in aliqua circumstantia, præsertim in eo casu, de quo non loquitur Lex principaliter. Inter priuatos verò æquitas nominatur etiam leuitas illa, quæ versatur in tolerandis aliorum infirmitatibus & in tegendis erroribus, imò etiam in sanandis manifestis delictis ante contumaciam.

MISERICORDIA est affici sensu alienæ calamitatis, præsertim iniustæ, & opitulari iniustè oppressis, pro uocatione aut probabili ratione mitigare iustam calamitatem.

AMICITIA est virtus pro verâ beneuolentia reddens veram beneuolentiam, & præstans mutua quædam officia pro modo facultatum liberali pectore virtutis amore.

HVMANITAS est copulatio multarum virtutum secundæ tabulæ, videlicet iusticiæ.

cia, mansuetudinis, æquitatis, beneficentiæ, comi-
tatis & aliarum, in quibus summa est suauitas ac
moderatio.

CLEMENTIA est benefacere bonis,
eosq; discernere à malis, & moderari pœnas illo-
rum, qui sunt sanabiles.

ZELVS est ardens amor iustitiæ & alia-
rum virtutum, & indignatio ardens aduersus
omnem turpitudinem & scelera.

STVDIVM CONCORDIÆ est
iusticia diligenter cauens, ne pugnet de vlla re
non valde necessaria, ne Ecclesia destrahatur, aut
turbetur inuocatio, & sequantur bella & vasta-
tiones.

Quæ prohibentur in hoc Præcepto?

Christus Matthæi quinto quatuor
gradus recenset pugnâtes cum hoc Præ-
cepto. Primus gradus est violentia. Sec-
undus est ira iniusta. Tertius est Ges-
tus ostendens malevolentiam, *Raka*,
Quartus est contemptus proximi, *Fatuus*.

*Est ne omnis ira peccatum? Item, Est ne
omnis vindicta prohibita?*

Quintum Præceptum prohibet iracundiam
iniustam, quæ temerè irascitur proximo, & dam-
nat

nat cupiditatem priuatæ vindictæ. Non autem prohibet iram vocationis, quæ irascitur vitijs, nec abolet officium Magistratus, qui exercet vindictam in puniendis delictis congruentem cum mandato Dei, & necessariam ad conseruationem societatis humanæ.

DIC VI. PRÆCEPTUM.

Non mœchaberis.

Quæ sunt virtutes Sexti Præcepti?

Duæ virtutes sunt Sexti præcepti: Castitas & Temperantia. Castitas non tantum in Coniugio, sed etiam in vita cælibe vitat omnes libidines seu contaminationes corporum prohibitas. Temperantia seruat mediocritatem in cibo & potu conuenientem naturæ, & non impediens exercitia inuocationis, & aliarum virtutum.

Quæ sunt peccata prohibita in sexto Præcepto?

Non modo adulteria, stupra, incoestiti concubitus, sed etiam spurcæ et impudicæ

dicæ cogitationes, obscœni sermones, lasciu gestus, deniq̃ omnes illicitæ flammæ libidinum. Item, ebrietas, crapula, helluationes, intemperantia, Quærere occasiones & illecebras, quibus accenduntur & fouentur fœda animorum incendia.

DIC VII. PRÆ-
CEPTVM.

Non furtum facies.

Quid nominatur furtum in genere?

Furtum est contrectatio rei alienæ, quæ fit inuito Domino sine compensatione.

Quæ sunt virtutes huius Præcepti?

Sicut Sextum Præceptum Coniugia sanxit: Ita Septimum approbat contractus legitimos, domina distinguit, proprietatem rerum ordinat, & rectum usum facultatum præcipit.

Sunt igitur virtutes Septimi Præcepti, Iustitia commutatiua, Liberalitas, Parsimonia, Gratitude.

Iusti

IUSTITIA COMMUTATIVA est, quæ in commutatione rerum seruat æqualitatem, ne altera pars exhauriatur.

LIBERALITAS est virtus, quæ communicat facultates & operas non debitas obligatione civili, sed naturali, & efficit mediocritatem inter sordes & profusiones.

TARSIMONIA est virtus, quæ res proprias custodit & utiliter collocat, vitat sumptus non necessarios, & tamen ubi ratio iubet, expendit quantum conuenit.

GRATITUDO est virtus mixta. Constat enim partim ex veritate, quæ profitetur, quæ & quanta beneficia acceperit: partim ex iusticia, quæ studet reddere æqualitatem pro facultate suo benefactori.

*Quæ peccata prohibentur in Septimo
Præcepto?*

Non tantum manifesta furta & rapinæ, fraudes & imposturæ in contractibus: sed etiam auaritia, cupiditas iniusti lucri, Item, profusiones & sumptus non necessarij. Tenacitas in comunicandis bonis, Ingratitudo erga benè meritos.

Dic

DIC VIII. PRÆCE

PTVM.

Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum.

Quid nominatur falsum testimonium?

Falsum testimonium est Oratio, qua aliter loquimur, quam habet veritas, & quam nos nouimus & sentimus. Idcirco in proximi nostri damnum ac perniciem.

Quas virtutes precipit octauum Præceptum?

Octauum Præcepti virtutes sunt: Veritas, Candor, Docilitas, recta Appetitio gloriæ, Modestia. Est & vicina virtus verrecundia seu pudor, qui cum omnes homines, tum in primis ætatem puerilem decet.

VERITAS est virtus, quæ inclinat voluntatem, ut veras sententias amemus, vera constanter dicamus, & tueamur, & in gestu

D ac

ac omni vita vitemus simulationes & occultationes.

CANDOR est virtus vicina veritati, quæ propter rationem probabilem approbat alienas voluntates, & non habet malevolentiam, quædam etiam ambigua flectit in meliorem partem: ac benè quidem sperat, sed tamen ut de rebus mutabilibus cogitans posse mutare voluntates, & posse hominem errare de aliena voluntate, cum non penitus aspiciantur latebræ humani pectoris.

DOCILITAS est virtus, vicina modestiæ & veritati, qua frenantur animi, ne sentiant de sese arroganter, ne admiratione propria sapientiæ contemnant aliena iudicia, & conuictis veris sententijs cedant.

GLORIA est testimonium conscientie rectè iudicantis & approbatio aliorum rectè iudicantium de virtute.

MODESTIA est virtus, qua in opinione de nobis & in sermone & gestu, seruamus convenientiam, videlicet ne nobis in opinione aut in sermone maiora imbecillitate nostra tribuamus, neue appetamus maiora, neue in gestu discedamus à natura & personarum ac locorum ordine.

Quæ peccata prohibet?

Pugnant cum octauo Præcepto;
Mendacium, Calumnia, Suspicio, Adulatio,

latio, Pertinacia in falsis sententijs, Præ-
stigiæ sophismatum, in religione, in ar-
tibus & iudicijs, Maledicentia, Scurrili-
tas, Obtrectatio, Leuitas, Violatio pa-
ctorum & fœderum, Ambitio, Impu-
dentia,

Est ne omnis occultatio peccatum?

Duplex est occultatio. Alia insidiosa quæ studio nocendi oritur. Alia officiosa, quæ est figura sermonis, qua aliquando sancti & sapientes cum magna laude vtuntur, ad tegenda quedam, quæ non necesse est patefieri. Vetuslas sic distinxit: Mendacium dixit aliud esse Perniciosum, aliud Officiosum, aliud Iocosum.

**DIC NONVM PRÆCE-
CEPTVM.**

**Non concupisces domum
proximi tui.**

**DIC DECIMVM PRÆ-
CEPTVM.**

**Nec desiderabis uxorem proxi-
mi tui, non seruum, non ancillam,**

D 2 non

non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Cur adduntur hæc duo Præcepta?

Postrema duo Præcepta sunt interpretatio præcedentium mandatorum, & monstrant discrimen inter leges politicas, & legem Dei. Nam leges politice sunt qualescunq; frenum, quo externa disciplina regitur, & tantum accusant externa delicta atrociora, ut verbi causa, seditioes, cædes, adulteria, furta, mendacia. At lex Dei requirit interiorem mundiciem, & integram conformitatem: & accusat non tantum externa delicta, sed etiam defectus & prauas inclinationes in corde. Ideo Paulus inquit: Non nouissem, quod concupiscentia sit peccatum, nisi Lex dixisset: Non concupisces. Sic & Christus inquit Matth: 6. Qui vidit alterius uxorem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo.

Quid vocatur Concupiscentia in doctrina Ecclesiæ?

Concupiscentia, phrasi recepta in Ecclesia, significat horrendam deprauationem & ἀταξίαν omnium virtutum in natura
tura

tura hominis post lapsum. *Vt in mente est caligo & dubitationes. In voluntate auersio à Deo esse sine timore, sine fide, & dilectione Dei: In corde contumacia, immundities, praua inclinationes, è quibus oriuntur incendia malorum affectuum, inuidia, iniusta flamma, irarum, libidinum, auaricia, mendaciorum.*

Quis vocatur proximus?

Proximus est quilibet homo, siue bene, siue male meritis sit de nobis, Item, siue peregrinus sit, siue domesticus, vt parabola de Samaritano ostendit.

Quae sunt promissiones & comminationes addita Decalogo?

Summa promissionum & comminationum legalium addita est primo praecipito, Exodi 20. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in multa milli ahis, qui diligunt me & custodiunt praecipita mea. Sic Leuit. 17. generalis promissio traditur: Qui fecerit haec

D 3

viuet

viuet in eis. Generalis verò comminatio
pertinens ad omnia præcepta est, Deut:
27. Maledictus, qui non permanserit in
omnibus, quæ scripta sunt in Lege.

Postea speciales tum promissiones, tum com-
minationes de singulis Præceptis multa passim ex-
tant, vt 1. Reg: 2. Glorificantes me glorificabo,
contemnentes me erunt ignobiles. Ierem. 17. Si
Sabbathum sanctificabitis, Reges & Principes in-
trabunt per has portas. Alioqui succendam ignem
in portis, qui non delebitur.

Prouer. 30. Oculum, qui subsannat pa-
trem, effodient corui torrentis.

Gene. 9. Qui fuderit humanum sangui-
nem, fundetur sanguis eius.

Hebr. 13. Scortatores & adulteros in-
dicabit Deus.

Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum
videbunt, Matth. 5.

Luc. 6. Qua mensura mensi fueritis, es-
dem reddetur vobis.

Prouer. 22. Qui iniuriam facit pauperi,
egebit.

Prouer. 12. Abominatio Deo sunt labia
mendacia.

An

*An non Lex Mosi est abrogata, iuxta
dictum: Lex & Propheta usq[ue]
ad Iohannem?*

Discernendæ sunt partes Legis
Mosaicæ: Alia est Lex Moralís, cuius
summa est comprehensa in Decalogo,
Hæc non potest aboleri, & manet æter-
na & immota obligatio ad obedientiam,
in omnibus hominibus. Aliæ verò sunt
Leges forenses & cæremoniales, quæ fu-
erunt latæ, vt durarent ad certum tem-
pus donec mansura erat politia Mosaica.
Quare deleta politia Mosaica hæ Leges
simul sunt abolitæ, & prorsus sunt extin-
ctæ, nisi in quantum aliqua ex his ha-
bent aliquid morale aut naturale.

*Quis est ergo vsus Decalogi, cum non
possit aboleri?*

Triples est vsus. Primus est **POLI-
TICVS** seu **PAEDAGOGICVS**, vi-
delicet regere disciplinam in omnibus
hominibus etiam non renatis & Ethni-
cis.

Secundus vsus est **SPIRITVA-
LIS**, videlicet accusare omnia peccata in
D 4 hominibus

hominibus, interiora & exteriora, & totam depravationem.

Tertius usus est, in renatis docere, qui *CULTVS* placeant Deo.

Potest ne hec infirma natura hominum satisfacere legi?

Si non fuisset Adam lapsus, fulsisset in tota hominis natura conformitas cum lege Dei. Nunc verò postquam depravata est natura hominum per peccatum, nequaquam homo potest satisfacere legi Dei. Ideo Paulus inquit Rom. 3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Item, Omnes peccaverunt, & carent gloria Dei.

Est ne Disciplina possibilis?

Nominatur *DISCIPLINA* gubernatio locomotivæ, id est, externorum gestuum & est obedientia externa, iuxta mandata Dei, ita ne externa membra committant delicta prohibita lege Dei. Estque possibilis hominibus etiam non renatis, sed non meretur remissionem peccatorum

eatorum, nec est iusticia coram Deo, nec est impletio Legis.

Cur necessaria est Disciplina ?

Propter quatuor causas, *PRIMA* est: Necessitas obtemperandi mandato diuino.

SECUNDA: Necessitas vitandi poenas atroces.

TERTIA: Necessitas non turbandi alios.

QUARTA: vt disciplina sit paedagogia in Christum.

Causæ, propter quas disciplina præstanda sit, arrosæ à Ihenenti- bus extant in Examine Theologico, titulo de Iustificatione, Corpore doctrinæ, pag. 766. & ali- bi passim.

Quomodo in renatis inchoantur opera præcepta in lege: & placet ne inchoata obedientia

Deo?

PRIMUM fide agnoscendus est Mediator, propter quem persona fit accepta Deo. *POSTEA* accepto Spiritu sancto inchoatur obedientia congruens cum lege *DEI*, & hæc quanquam imperfecta est, tamen placet Deo in persona reconciliata propter Filium Mediatorem, per fidem.

D 5 QUOZ

*Quomodo interpretatur Euangelium
comminationes & promissiones
legales?*

I. *Aeternae maledictioni legis Euangelium opponit praedicationem poenitentiae & promissionem uniuersalem & gratuitam de Remissione peccatorum, & de acceptatione coram Deo ad vitam aeternam, propter Filium Dei Mediatorem.*

II. *Sic & comminationes poenarum corporalium legi additae habent exceptionem ex Euangelio de conuersione, qua impetratur aut liberatio aut mitigatio poenarum corporalium.*

III. *Omnes promissiones legales etiam si additam habent in lege conditionem integrae obedientiae, quae in hac uita a nemine praestari potest: Tamen sunt ratae & firmatae credentibus in filium Mediatorem, iuxta Pauli dictum. In Christo omnes promissiones sunt Amen.*

IIII. *Promissiones bonorum corporalium intelligendae sunt cum exceptione crucis & castigationis, et ne bona corporalia rapiantur nostris consilijs sine uocatione.*

Quid est peccatum?

PECCATUM est, quicquid est contra Legem Dei. Vel: **PECCATUM** est defectus, vel inclinatio, vel actio

ctio contra Legem Dei, offendens Deum, & commerens iram æternam, nisi fiat remissio propter filiũ Mediatorem.

Quæ est prima diuisio peccati?

Peccatum aliud nominatur *ORIGINALI*, aliud *ACTUALE*.

Quid est peccatum Originale?

Peccatum *ORIGINALE* est reatus propter Adæ lapsum, & propter priuationem lucis diuinæ, & firmæ agnitionis Dei in mentibus hominum, & propter contumaciã cordis, quæ mala secuta sunt lapsum Adæ in natura hominum, & sunt inimicitia aduersus Deum, & damnata à Deo.

Quid est peccatum Actuale?

Peccatum *ACTUALE* est omnis actio pugnans cum Lege, tum in mente, vt dubitationes de Deo, tum in voluntate et corde, vt incendia malorum affectuum,

um,

um, tum in membris externis, vt externa actiones pugnantes cum lege Dei.

Quae est secunda diuisio Peccati?

Secunda diuisio peccati tantum ad renatos pertinet. Nam in non renatis omnia peccata originalia et actualia sunt mortalia, sed in renatis alia peccata sunt *MORTALIA* seu *REGNANTIA*, Alia *VENIALIA* seu non *REGNANTIA*.

Peccatum *MORTALE* in renatis est, cum is qui fuerat renatus, assentitur errori in fundamento, aut labitur contra conscientiam. Tunc enim amittit gratiam, Spiritum sanctum & Fidem.

Peccatum *NON REGNANS* quod nominatur *VENIALE*, est in renatis in hac vita malum originis, et dubitationes, & incendia malorum affectuum, quibus tamen repugnant renati, ne ruant contra conscientiam, & dolent propter has sordes, & credunt se propter Mediatorem Deo placere, tegi has sordes

des, & gratiam exuberare supra peccatum.

REGVLAE duæ de Decalogo.

- I. Semper prima tabula anteferenda est secundæ tabulæ. Quia primus est ordo hominis ad Deum conditorem, & gloria Dei anteferenda est omnibus rebus humanis.
- II. Primum præceptum includendum est cæteris omnibus. Nam propter Deum præstanda est obedientia in omnibus præceptis. Et contra. In violatione vniuscuiusq; Præcepti inest contemptus Dei in primo Præcepto.

Cur assiduè meditandus est Decalogus?

Meditatio Decalogi necessaria est propter hos fines præcipuos:

- I. Ut moneat nos de Deo, quòd sit, & qualis sit.

Vc

II. Vt doceat ad quid condita sit natura humana, & qualis ante lapsum homo fuerit.

III. Vt sit norma rectorix vitæ.

IIII. Vt sit speculum peccati.

V. Vt quæramus Mediatorem, qui pro nobis implet legem.

VI. Vt petamus in nobis restitui conformitatem cum lege.

DE SYMBOLO APOSTOLICO SEU

DE SECUNDA PARTE

Catechismi.

Quid continetur in Symbolo?

SYMBOLVM est SVMMARIA
quædam comprehensio articulorum fidei
dei Christianæ, cuius professione, & vero
intellectu distinguitur Ecclesia ab
omni

omnibus alijs Sectis, quæ sunt à religio-
ne Christiana alienæ.

Vnde est appellatio Symboli?

Symbolum dicitur ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν. Ac propriè significat signum seu tes-
seram militarem, quam duces militibus
dare solent, vnde ab hostibus discernan-
tur.

*Cur nominatur hoc Symbolum A-
postolicum?*

Quia vel ab Apostolis compositum
& quasi per manus traditum est Eccle-
siæ, vt vetustas semper existimavit: vel
quia Apostolica doctrina tanquam fun-
damento firmissimo nititur.

*Cur quotidie facienda est recitatio
Symboli?*

Symbolum Apostolicum propter quinque cau-
sas grauissimas quotidie recitandum est.

I. Quia est commonefactio de præcipuis Dei
operibus ac beneficijs.

Quia

II. Quia in hac recitatione, si mens est pia, fit applicatio beneficiorum filij Dei.

III. Quia dulcis consolatio est in summis periculis.

IIII. Quia confessio est contra Diabolos.

V. Quia assuefacit nos, ut cogitemus doctrinae testimonia, videlicet patefactiones Dei, & miracula.

In quot articulos vsitate distribuitur Symbolum.

Primus de creatione.

In tres.

Secundus de redemptione.

Tertius de sanctificatione.

h. ecci-

RECITA I. ARTI

CVLV M.

Credo in Deum: Patrem,
Omnipotentem, Creatorem coeli
& terræ.

Cur dicitis: Credo in Deum?

Hac forma verborum primum discernitur fides à notitia intuitiva, quæ res subiectas oculis contemplatur. Est enim FIDES certitudo non apparentium.

DEINDE refutatur dubitatio Academica, quæ nullam certam assensionem de Deo retinet. Nam vox credenti *πληροφορία* significat.

TERTIO, Quia propositio *εἰς θεόν* additur, significatur discrimen inter fidem historicam, & fidem Christianam. Fides historica est tantum nosse historiam. Fides autem Christiana est notitia & assensio in mente, & fiducia in voluntate & corde.

QUARTO, Hac voce Credo, quam vnusquisq; recitat, discernitur fides specialis seu propria à fide generali. Fit enim applicatio ad singulos.

QUINTO, Reijciuntur hac verborum forma omnia idola, quæ sunt nihil. 1. Corinth. 8. & fit testificatio, nos omnem fiduciam collocare in

E Deum

Deum nobis patefactum in ipsius verbo nobis ad credendum proposito. Nam fides habet se correlatiuè ad verbum, seu ad promissionem.

Est ne vnus Deus, an verò sunt plures Dii?

VNVS est tantùm DEVS, iuxta dictum Deuter. 6. Audi Israel, Iehoua Deus noster, Iehoua vnus est. 1. Corin. 8. Scimus, quòd non sit nisi Deus vnus.

Pertinet ne appellatio Dei tantùm ad personam Patris?

DEVS est nomen ESSENTIAE, commune tribus personis: Patri, Filio, & Spiritui sancto. Ideo Ecclesia ordinem articulorum sic coherere semper docuit: vt post hæc verba: Credo in Deum, vel, vt in Symbolo Niceno dicitur, Credo in vnum Deum: vsurpauerit distinctionē, cui mox enumeratione subiiciatur explicatio personarū, vt conslet, quis sit ille Deus, in quem credimus, videlicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Ac falsa est interpretatio Fanaticorum, qui per sophisticam fallaciam Compositionis ac Diuisionis hanc vocem (DEVM) ad solum Patrem restringunt, excluso à diuina essentia Filio & Spiritu sancto.

Dic

*Dicte testimonium Scriptura, quòd tres sint
persona diuinitatis, non plures
nec pauciores.*

Matth. 3. Pater æternus sonat hanc
vocem, qua discernit personam suam à
persona Filij: Hic est Filius meus dile-
ctus. Filius stans in Iordane conspicitur.
Spiritus sanctus specie visibili columbæ
demittitur. Et in institutione Baptismi
nostri inquit Christus: Baptizate omnes
gentes in *NOMINE* Patris, & Filij, &
Spiritus sancti.

*Quomodo discernuntur persona
Diuinitatis?*

*Non tantum appellationes seu nomina disse-
runt, sed realiter ac distinctis proprietatibus discer-
nuntur tria ὡς ἑκ τῶν αὐτῶν in una eademq; diuina
essentia.*

PROPRIETATES sunt dupli-
ces, Aliæ *INTERNÆ*. Aliæ *EX-
TERNÆ*.

INTERNÆ sunt Gignere, Nasci,
Procedere. Nam Pater est persona gignens Fi-
lium

lum imaginem suam: Filius est integra & substantialis imago Patris, genita à Patre: Spiritus sanctus est amor & letitia substantialis & coæterna inter Patrem & Filium, procedens à Patre & Filio.

EXTERNAE PROPRIETATES sunt, quæ sumuntur à beneficijs erga Ecclesiam, vt **PATER** non mittitur. **FILIUS** mittitur, vt patefaciat Euangelium, & assumat naturā humanam, & sit Mediator, Redemptor, Iustificator & Saluator **SPIRITVS SANCTVS** mittitur in corda credentium, vt tales motus, amorem & læticiam in eis accendat, qualis est ipse.

Quæ sunt cogitanda de Creatione?

Quinq; circumstantiæ considerandæ sunt de creatione. Prima est, quòd creatio sit **COMMUNE OPVS** æterni Patris, Filij & Spiritus sancti. Vt Psalmo 33. dicitur: *Verbo Domini caeli creati sunt, & Spiritu oris eius (non quidem creato, sed creante) omnis exercitus eorum.*

Hæc circumstantia arrosa à Irenæo Theologis ex-

Secunda, quòd omnes res creatæ visibiles & inuisibiles conditæ sunt **EX NIHILO.** vt Iohan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.*

sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

Item Psal. 33. Ipse dixit, & factum est, Ipse mandavit, & stetit.

Tertia circumstantia est, quòd Deus **LIBERE & VOLENS**, tunc, cum voluit, condidit mundum. Cum quidem ante mundum esset ab æterno, Sicut Moses inquit: In principio creavit Deus cælum & terram, significans iam tum eum fuisse ab æterno, cum mundo ortum atq; originem dedit.

Quarta, quòd verè sit **PROVIDENTIA** Dei. Quia Deus non discessit à suo opere, & adest vniuersæ creature. Seruat rerum substantias, gubernat motus cælestes, vices tempestatum, fecunditatem terræ, generationem animantium. Deniq; fouet & sustentat totam naturam, maximè verò Ecclesiam alit & defendit, vt Act. 17. dicitur: In ipso uiuimus, mouemur & sumus.

Et 1. Timot. 4. Speramus in Deo viuo, qui est seruator omnium hominum, maximè fidelium.

Quinta, quòd **NON** sit **ALLIGATUS** ad causas secundas. Sed sua omnipotentia & libertate propter salutem Ecclesiæ, aut ad puniendos impios, moderetur causas secundas, aut mutet, aut impediatur, vt Psal. 114. inquit: Deus

E 3 noster

tat in Examine Theologico, titulo de Deo. Corp. doct. pagina 752. Item in explicatione Symboli Niceni. Tomo operum Philippi 2. fol. 231. & 232. & alibi passim.

noster in cœlo, omnia quæcunq; voluit fecit. Et
Luc. 1. Omnia apud Deum sunt possible.

Cur Deus condidit naturam?

Deus condidit hoc pulchrum opificium, ut se
patefaceret: ut testimonia de se ostenderet: ut
bonitatem suam impertiret multis: ut ex humano
genere condito ad suam imaginem colligeret sibi
Ecclesiam, cui lucem, sapientiam & leticiam suam
communicaret, & ab ea agnosceretur & celebra-
retur in omni æternitate.

*Quare creatio tribuitur Patri, cum sit
opus commune diuinitatis?*

PRIMUM ideo hoc fit, quia cæteræ personæ
alias habent notas incurrentes in oculos, per quas
agnosci possunt, ut Filius assumpsit naturam hu-
manam, Spiritus sanctus apparet die Pentecostes
specie flammæ. Tribuitur ergo creatio Patri,
tanquam signum & nota monstrans Patrem. De-
inde etsi per Filium omnia facta sunt, & Spiritus
sanctus fouet omnes creaturas: tamen ut Pater
est fons diuinitatis, sic voluntate Patris omnia ex-
titerunt. Monstratur ergo ordo creationis, qui talis
est: Pater vult creationem & totum ordinem re-
rum: Hanc voluntatem exprimit per verbum,
quo dicente res fiunt, & ordine distinguuntur, &
Spiritu sancto simul creante, fouentur res.

Adulatio

Adultiores Basilij dictum considerent in libro
 de Spiritu sancto cap. 18: προκαταρκτική αιτία
 τῷ γυναικίω ὁ πατήρ, δευτερευούσης οὐσίας,
 τελειωτική τὸ πνεῦμα.

RECITA II. ARTICVLVM.

Et in Iesum Christum, Fi-
 lium eius unicum, Dominum nos-
 trum, Qui conceptus est de Spi-
 ritu sancto, Natus ex Maria uirginis-
 ne, Passus sub Pontio Pilato, Cru-
 cifixus, Mortuus & sepultus, De-
 scēdit ad inferna, Tertia die resur-
 rexit à mortuis, Ascendit ad cœ-

E 4 los,

ios, Sedet ad dexteram Dei Patris
omnipotentis, Inde uenturus est
iudicare uiuos & mortuos.

Quæ continentur in hoc Articulo?

Duo præcipue: *PRIMUM* descriptio perso-
næ Christi, *ALTERUM* beneficia seu opera per-
tinentia ad officium huius Redemptoris. Ea uerò
in triplici sunt discrimine: Alia sunt *PRÆTERI-
TA*, ut Incarnatio, Passio, Mors, Sepultura,
Descensus ad Inferos, Resurrectio. Ascensio ad
caelos: Alia *PRÆSENTIA*, ut Sessio ad dex-
teram Patris: Alia *FUTURA*, ut Reditus ad
vniuersale iudicium.

*In quibus consistit uera agnitio
Christi?*

In duobus. In agnitione *PERSONÆ*, & in
agnitione *OFFICII*. De utroq; inquit Esaias ca-
pite 53. Noticia serui mei iusti iustificabit mul-
tos.

Quæ est persona Christi?

Vna est *PERSONA* Christi, sed
NATURAE sunt duæ: Diuina & Hu-
mana. *DIVINA* λόγος nominatur,
quæ uerè ab æterno persona est distincta
à Patre, & tamen eiusdem essentia (ὁμοού-
σιος)

di) cum Patre. Sed *HUMANANA* natura certo tempore assumpta est ex matre Maria virgine.

Dic testimonium de persona Christi.

In primis notum sit exordium Euangelij Iohannis, quod Euangelista ideo sic scripsit, ut in illustri loco extaret testimonium de hoc articulo. Sic igitur inquit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, et verbum erat Deus, Hoc erat in principio apud Deum.

Et postea: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, Et verbum caro factum est, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre.

*Quomodo copulate sunt nature
due in Christo?*

Ecclesia nominat UNIONEM PERSONALEM, quæ non est transmutatio, nec confusio naturarum, aut proprietatum inter sese, sed copulatio verè ineffabilis, quæ secunda persona diuinitatis massam certam ex genere humano in utero virginis à Spiritu sancto sanctificatam assumit, & sibi

In descriptione unionis personalis uocabulum (sustentandi) exaguitatum à Chemnicio, extat in Examine Theologico, Corp. doct. pag. 755. Et in utraque Enarratione Symboli Niceni, titulo de Filio Dei, Tomo 2, operum Philippi, pag. 220. & 322, & alibi passim.

E 5 copulat,

logico, Corp. doct. pag. 755. Et in utraque Enarratione Symboli Niceni, titulo de Filio Dei, Tomo 2, operum Philippi, pag. 220. & 322, & alibi passim.

& sibi copulat, nō solūm inseparabiliter, sed etiam secundum hypostasim, videlicet, ut una in Christo persona sit ac maneat, ipsius nimirum verbi propria, quæ humanam naturam assumptam gestet, sustentet ac foueat.

Quod est officium Christi?

Commodissimè his quatuor appellationibus exprimitur officium: Christus est Mediator, Redemptor, Iustificator & Saluator.

MEDIATOR est respectu perpetuæ intercessionis, qua & initio deprecatus est pro genere humano post lapsum, & se ad pœnā sustinendā obligauit, & adhuc pro Ecclesia assiduè interpellat.

REDEMPTOR dicitur respectu satisfactionis, qua λύτρα seu precium æquivalens æterno Patri pro peccatis generis humani persoluit, & iusticiæ Dei satisfecit, & iram placauit, præstita obedientia & pœnis in se translatis.

Quomodo
Christus sit
iustificator
noster? seu
iustitia nostra,
sum à
Chernicio,
ex-
tat in Enar-

IUSTIFICATOR respectu applicationis sui meriti. Quia propter ipsius passionem & mortem iustificamur coram Deo, id est, accipimus remissionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, imputationem iusticiæ, & acceptationem ad vitam

ratione Epistolæ ad Romanos cap. 3. Tomo 4. operum Philippi, pagina 92. Et in Enarratione Symboli Niceni. Tomo 2. operum Philippi, pagina 327. Præcipuè uerò. Tomo 4. operum Philippi, pagina 454.

tam eternam. Deinde & respectu efficaciam est Iustificator, quia in his, qui sunt reconciliati, simul restituit iustitiam & vitam eternam, quæ etsi in hac vita tantum inchoatur, tamen postea consummabitur in altera vita.

Postremò SALVATOR dicitur respectu mirandæ gubernationis ac defensionis Ecclesiæ in hac vita. In primis verò respectu finalis liberationis & glorificationis in Ecclesia post resurrectionem ex mortuis.

*Explica pondera vocabulorum,
in his verbis:*

Et in Iesum Christum Filium eius unicum, Dominum nostrum.

IESVS est nomen proprium huius personæ, & significat Salvatorem. Quo nomine etsi in collatione aliorum nominum significatur in primis respectus finalis liberationis seu redemptionis Ecclesiæ. Tamen cum seorsim ponitur, omnia beneficia huius personæ comprehenduntur. Sic etymologiam exponit Angelus Matth. 1. Vocabis nomen eius Iesum, quia saluum faciet populum suum à peccatis ipsorum.

CHRISTVS est nomen officij, & significat unctum: congruit cum voce

ce

ce Messias, & tribuitur huic personæ, quia est summus Sacerdos et Rex Ecclesiæ.

SUMMVS SACERDOS est, quia est persona immediatè missa à Deo ad patefactionem Euangelij, ad placandum iram Dei suo sacrificio, & ad precandum pro nobis, habens testimonium, quòd exaudiatur, per quam & exhibentur bona promissa in nouo Testamento. Hæc descriptio sumitur ex officijs Sacerdotis, quæ sunt quatuor: Docere, Sacrificare, Orare, Benedicere.

REX verò est, quia colligit sibi Ecclesiam per ministerium Euangelij omnibus mundi temporibus: & liberat eam à peccato & æterna morte, & sanctificat eam Spiritu sancto, ut sit æterna ipsius hæreditas: & mirabiliter eam defendit, & regit in hac vita, ut verè inuocet, & agnoscat exaudiri preces, ac celebret Deum, & resuscitat ex morte ad vitam & gloriam æternam. Hæc descriptio sumitur ex definitione regni Christi, & alludit ad officia regum, quæ sunt: liberare subditos ex potestate hostium, regere populum certis legibus, & defendere bonos à malorum iniurijs.

FILIVS VNICVS. Hæc appellatio describit naturam diuinam Christi. Ideo autem vocatur Filius, quia ab æterno

no

no genitus est de essentia æterni Patris. Unicus (idem est quod unigenitus, Iohan. 1. & 3. & proprius, Rom. 8.) discernit Filium Dei ab electis, qui sunt filij Dei adoptione, ut Iohan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Christus enim natura est filius. Nos gratia.

DOMINVM NOSTRVM.

Monet hæc appellatio de applicatione beneficiorum Christi. Est enim Christus Dominus noster.

I. Iure Creationis. *Quia per ipsum sumus conditi ad imaginem Dei.*

II. Iure Redemptionis. *Quia cum nos in peccatis nascamur, propter naturæ nostræ corruptionem, quæ lapsum Adæ secuta est, ipse se dedit precium redemptionis pro nobis, & nos à maledictione legis, ira Dei peccato, morte, & regno Diaboli precioso sanguine suo redemit, ut simus peculium ipsius.*

III. Ratione defensionis & glorificationis. *Quia exaltatus ad dexteram Patris, perpe-*

perpetuò colligit sibi Ecclesiam, gubernat, defendit & glorificat in tota æternitate.

*Quid proficiemus in Symbolo de
Incarnatione Christi?*

Conceptus est de Spiritu sancto,
Natus ex Maria Virgine.

*Cur Mediatorem congruebat Deum
& hominem esse?*

PRIMA causa est, Quia genus humanum peccauerat, congruebat ordini iusticiæ, ut aliquis in genere humano pœnam solueret, quæ esset precium pro peccatis. Ideo Filius intercessor assumpsit humanam naturam.

SECUNDA causa, Nulla creatura potentia sola potuisset sustinere iram Dei, & in tanta magnitudine dolorum, Deo verè tribuere laudem iusticiæ. Necesse est autem in pœna, quæ debet esse placatio, punienti tribui laudem iusticiæ. Est ergo Mediator etiam Deus.

TERTIA causa, Peccati infinita malicia est. Ut igitur esset precium infinitæ bonitatis & æquivalens, etiam ideo Mediator est.

Fac uerba
a rōla à le-
nensibus,
ex-

QUARTA, Creatura non est uiuificatrix,
Sed ut Iohan. 1. scriptum est; In ipso erat vi-

66.

24. Ideo hic Redemptor Deus est, ut vincat mortem, & restituat vitam. Nam ut initio in creatione λόγος fuit vivificator: Ita & nunc credentes ei inserti, rursus per eum vivificantur.

QVINTA, Hic Mediator assidue interpellat pro Ecclesia, & semper & ubique adest Ecclesie, eamque servat & protegit. Quae beneficia etsi sunt à Filio in natura assumpta, & toti personae tribuuntur, & tamen sunt actiones divinae naturae & omnipotentis.

*Vbi describitur historia Conceptionis
& Natiuitatis Christi?*

De Conceptione inquit Angelus ad Mariam Luc. 1. Spiritus sanctus veniet super te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Et ad Ioseph: Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Natiuitatis historia describitur Luc. 2. Cum Ioseph & Maria esset in Bethlehem, impleti sunt dies eius, ut pareret, & peperit filium suum primogenitum: De quo Angeli annunciant: Ecce, Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit

omni

rum Philippi

extant expressè in Enarratione Epistolae ad Romanos cap. 3. Tomo operum Philippi 4. pag. 88.

Hæc clausula de distinctis proprietatibus & actionibus naturarum in Christo, arrosa à Chemnicio & Theologis in ducatu Luneburgensi, extat in Enarratione Epistolae ad Romanos cap. 3. Tomo operum Philippi 4. pagina 88. Item 327. 354. 576.

591. & alibi passim. In primis vero in Enarratione Symboli Niceni, To. 2. operum Philippi 223. 318. 323.

omni populo. Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus, in ciuitate Dauid, & hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis obuolutum, & positum in præsepio.

*Quare de Spiritu sancto conceptus,
& ex virgine natus est?*

Angelus causam exprimit Luc. 1. Quod ex te nascetur *SANCTVM*, vocabitur Filius Dei. Ideo enim de Spiritu sancto, sine virili semine, de pura & immaculata virgine natus est Filius Dei, vt sciamus, hominem factum esse sine peccato, quod ceteri homines nati ex carnali propagatione secum in hanc lucem afferunt.

*Cur fit mentio expressa Mariae
matris Christi?*

Non solum propter certitudinem historiae, sed etiam quia praedictum erat, Messiam nasciturum esse ex stirpe Dauid, ex qua Mariam ortam fuisse certum est.

Quid

*Quid profitemur in Symbolo de maximè
conspicuo actu humiliationis Filij
Dei in passione?*

Passus sub Pontio Pilato, Crucifixus,
Mortuus, & sepultus.

Quid vocas passionem?

PASSIO Christi est obedientia
admiranda & inenarrabilis, quam Christus
Dominus noster sciens, volens, libensque
præstitit in tolerandis animæ &
corporis acerbissimis cruciatibus, ut iustitiæ
diuinæ hac vera reuerentia & subiectione
æquiualens precium pro peccatis totius
generis humani persolueretur, & Pater
placatus hoc sacrificio reciperet confugientes
ad ipsum fiducia huius mediatoris & victimæ,
& liberatis à maledictione Legis, à Tyrannide
Diaboli, & à morte æterna gratis donaret,
propter Filij meritum & intercessionem,
iusticiam & vitam æternam.

F QUOS

*Quotuplex est meditatio passionis
Christi?*

*Triples. Pædagogica, Spiritualis, Exempla-
ris seu Paradigmatica.*

*PÆDAGOGICA MEDITATIO est
sæpe legere narrationes, quæ apud quatuor Euan-
gelistas extant de historia passionis Christi, easq;
conferre cum vaticinijs Prophetarum, ut hæc col-
latio historie & prædictionum confirmet in ani-
mis assensum, quo hunc articulum amplectimur.*

*Pueris in primis nota sit prima promissio,
Gene. 3.*

*Psalms 22. Esaia cap. 53. & Danielis
cap 9.*

*SPIRITUALIS MEDITATIO est,
cogitare causas passionis Christi, magnitudinem
peccati & iræ Dei aduersus peccata generis hu-
mani: Temperamentum misericordiæ & iusticiæ
in Deo: Amorem filij Dei, & illam inenarrabilem
humilitatem filij. Et in tantarum rerum cogitatio-
ne exuscitare timorem Dei & fidem.*

*EXEMPLARIS MEDITATIO est,
imitari humilitatem & patientiam Christi, & con-
siderare imagines pingentes statum Ecclesiæ, quam
Deus*

Deus vult fieri conformem imaginis Filij sui.
Roma. 7.

Cur fit mentio Pilati?

Pilatus fuit Præses Iudææ, sub Imperatore Tyberio. Huius mentio fit in Symbolo propter circumstantiam temporis, quæ monet nos de Messia exhibitio, iuxta vaticinium Patriarchæ Jacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda, neque Magister de pedibus eius, donec venerit Siloh.

Quale genus supplicij fuit Crucifixio?

Crucifixio fuit supplicium Iudaicum, quam postea à Iudæis acceptam, ut videtur, usurparunt Orientales populi, sed aliter Iudæi, aliter gentes hac usi sunt. Iudæi non solebant viuos homines in crucem tollere: sed lapidatione interfectos, quorum postea cadauera cruci alligabant, non clavis per manus et pedes adactis affigebant.

Gentes verò et viuos crucis supplicio afficiebant, et clavis affigebant, non alligabant.

Ad hæc discrimina administrati supplicij huius inter Iudæos et Gentes alias accessisse videtur

detur & fractio crurum in mortuis, cuius meminit historia Evangelica, quod & ipsum apparet fuisse moris Ethnici. Modus igitur crucifixionis, quam Christus pertulit, non fuit Iudaicus, sed externus. Nam illo tempore iudicia capitalia non habebant amplius Iudæi, sicut ipsi de se proclamant, Non licet nobis interficere quenquam. Quare Christus traditus à Iudæis Ethnico præfidi, non Iudaico, externo etiam & Ethnico modo crucifixus est, quem tunc ibi gentes in hoc supplicio seruabant. Scribitur autem & hoc, contra blasphemos & idolatras, à Iudæis crucifixionem usurpatam, ut hac de causa Christum etiam crucifigi postularent, quem & summus Pontifex blasphemie damnauerat: & cui alterum quoque crimen læsæ dignitatis & quasi maiestatis sacerdotalis intentabant, quòd contra templum & iudices Israël locutus esset.

Tales autem tribus tantum festis ijs, quibus populus omnis conueniebat, tollere publicè supplicio solebant, ex eo quod scribitur, Deut. 17. Tollendos tales, ut omnis populus audiat &c. Ideo Christi etiam supplicium, ut ad Paschatis tempus fieret, laborarunt. Hæc adultioribus prodesse fortè poterunt, & ut considerentur, necessaria sunt. Quia ex Iudæis impijs, incogitantiores aliqui, contra historiam Evangelicam negant Christum viuum crucifixum, sed tanquam blasphemum

mit. Typi mortis Christi fuerunt matationes
victimarum, quæ occisæ offerebantur in sacrifici-
eijs.

Cur sepultus est Christus?

SEPELIRI Christus voluit, ut
certum esset testimonium, quod verè fue-
rit mortuus, & ut vna secum peccata nos-
tra sepeliret: & nostra sepulchra sanctis-
simi corporis sui contactu consecraret.

*Quomodo intelligis Articulum de
Descensu Christi ad in-
feros?*

Simpliciter & sine allegoria inteli-
gendus est hic articulus: sicut Paulus ad
Ephe. 4. interpretatur: Descendit ad in-
feriores partes terræ. Fatemur autem hoc ar-
ticulo destructam esse Tyrannidem Diaboli & in-
ferorum, hoc est liberatos omnes, qui credunt in
Christum, à potentia Diaboli & inferis, ut Osee
13. Ero pestis tua inferne. Et hanc victoriam cer-
to modo Filius Dei Diabolus ostendit. Nec dubi-
um est Diabolos sensisse suam potentiam ab hoc
victore fractam esse: & verè caput serpentis à
semi-

semine mulieris contritum esse. Est igitur simplicissima sententia, Quòd Christus ostenderit suam victoriam Diabolis, & eos terruerit. Sed quomodo hoc sit factum, non scrutemur. Cyprianus scribit in Ecclesie Romanæ Symbolo, & in aliquibus Orientis Ecclesijs non fuisse hunc articulum additum.

Dic testimonium de Resurrectione Christi?

Psalm. 16. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Mat. 12. Sicut Ionas fuit triduum in ventre Ceti: Ita oportet Filium hominis tribus diebus ac tribus noctibus esse in corde terræ. Historia resurrectionis describitur ab Euangelistis. De fructu inquit Paulus Rom. 4. Resuscitatus est propter iustitiam nostram. Et 1. Corinth. 15. Si Christus resurrexit, etiam nos resurgemus. Roma. 6. Resurrexit, ut & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Quare dicimus in Symbolo, Resurrexit tertia die?

Quia die Parasceues deponitur à cruce, & sepelitur, paucis horis ante Sabbati initium. Iudæi enim diem à vespera inchoant. Toto autem Sabbato quiescit in sepulchro. Et die prima Sabbatorum, quæ nobis est dies Dominica, circa auroram resurgit ex mortuis.

Vbi extat confirmatio Articuli de ascensione Christi ad cælos?

Parsua interpretatio huius dicti extat etiam apud Nazianzenum orat. 2. de filio, & apud Oecumenium pag. 19. & 20.

Actorum primo describitur historia ascensionis. Videntibus illis, eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum: Et Acto. 3. Oportet Christum cælo capi, vsq; ad tempora restitutionis omnium. Vel, vt reuerendi Patris D. Lutheri versio Latina habet: Oportet Christum cælo suscipi, Quod in Græco est: ὅτι δὲ οὐρανὸν μὴ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἀρχὴ γένων, ἀπὸ κενότητος ἀσέως πάντων. Ne quis suspicetur, cælo cæli loco Christum tanq̄ captiuum aut affixum teneri, vt quo suo verbo se alligauit, aut vbi velit, esse non possit.

Intelligatur autem Ascensio, vt sonat litera,
 & de

de corpore & de corporali locatione. ASCEN-
SIO fuit visibilis & corporalis, & semper ita scri-
psit tota antiquitas, Christum corporali locatione
in aliquo loco esse, ubicunq; vult, & ascensio cor-
poralis facta est sursum.

Hæc expli-
catio arro-
sa à Sebati-
ano Boetio,
in Salinis
Saxonis,
Chemny-
cio, Selne-
cero, Ienen-
sibus & The-
ologis in
ducatu Lu-
neburgensi
extat in
Commen-
tario Phi-
lippi in E-
pist ad Co-
loss. Tom.
4. op. folio
378.

Cur Christus ascendit ad cælos?

PRIMUM ut refutaret somnia Iudæorum
de politico regno Messie. SECUNDO, ut para-
ret nobis aditum ad cælos, quo & nos aliquan-
do traducet, iuxta dictum: Pater, volo ut ubi
ego sum, ibi & illi sint. TERTIO, ut hoc velut
triumpho testificaretur de victoria adversus re-
gnum peccati & mortis, Coloss. 2. & Psalm. 68.
Pertinet ad fructus ascensionis etiam sequens ar-
ticulus de sessione ad dexteram Dei.

*Quid est sedere Christum ad dexte-
ram Patris?*

Simplicissimè intelligatur de exal-
tatione Christi ad regnum & Sacerdo-
tium, sicut concionatur totus Psal: 110.
Dixit Dominus Domino meo, sede à
dextris meis &c. Monet enim hic articulus
de gloria Christi superante omnium creaturarum
gloriam. Beati angeli & homines etiam in cælo
sunt, quia fruuntur luce & conspectu Dei visibi-
li. Sed Christus exaltatus est in illa arcana luce re-

Quod articulus de se-
fione ad
dexteram
Dei, simul
comprehen-
dat glori-
ficationem
naturæ hu-
manæ in
Christo, In
qua accepit
dona supe-
rantia om-
nium Crea-
turarum
dona, arro-
sum à The-
ologis in
Ducatu Lu-
neburgensi
exiat in re-
sutatione
Schuuenck-
feldij. Tom.
2 op. Phi-
lip. 203. &
in enarratio-
ne Epist. ad
Coloss. To-
mo 4. Ope.
Phil 358.

gnans cum Patre, & est caput Ecclesie, omnia in
omnibus perficiens, & quanquam manet dis-
crimen naturarum in Christo, nec confunduntur
proprietates: tamen etiam humana natura Christi
post glorificationem accepit dona seu ornamenta,
seu prerogatiuas, quæ superant omnium creatu-
rarum dona.

*De Testimoniis de reditu Christi ad
iudicium uniuersale?*

Act. 1. inquit Angeli, Hic Ie-
sus, qui sursum receptus est à vobis in
cælum, ita veniet, quemadmodum con-
spexistis eum euntem in cælum. Et Mat.
25. non solum aduentus Christi, sed eti-
am processus seu forma iudicij copiose
describitur.

*Quæ opera efficiet Christus, cùm in fine
mundi rediturus est?*

PRIMUM voce sua resuscitabit omnes
homines, quotquot ab initio mundi mortui sunt,
& animas ipsorum copulabit denuo cum resusci-
tatis corporibus. Eos verò, quos viuentes adhuc
in terra reperiet, in momento immutatos, un-
cum excitatis è morte, in occursum sibi rapiet.

DEINDE visibile & uniuersale iudicium
exercebit, in quo bonos discernet à malis, & pro-
nunciat

nunciabit sententiam super pios & impios. Nam Pater omne iudicium dedit Filio, Iob. 5. **T**R**A****E****T** **E****R****E** **A** pios introducet in possessionem æternæ beatitudinis, quam in hac vita fide & spe expectarunt. **S****I****M****V****L** etiam impios abijciet cum damnatis spiritibus in æternos cruciatus, ubi ignis eorum non extinguetur, vermis non morietur, opprobrium non desinet. Esa. ult. **D****E****N****I****Q****V****E** igne purgabit cælum & terram, & nouam mundi formam efficiet, quæ erit sancta & munda habitatio omnium beatorum angelorum & hominum. 2. Pet. 3.

RECITA TERTIVM

ARTICVLVM.

Cres

Credo in Spiritum sanctum,
sanctam Ecclesiam Catholicam:
Sanctorum communionem. Res-
missionem peccatorum, carnis res-
urrectionem, & uitam æternam.

*Quid continetur in hac parte
Symboli?*

*Confessio Ecclesie de Spiritu Sancto, de
Ecclesia & beneficijs Dei præcipuis, ad quæ su-
periores Articuli principaliter referendi sunt.*

*Quæ sunt discenda de Spiritu
sancto?*

Persona & beneficia ipsius.

*Proba, quod Spiritus sanctus sit per-
sona seu $\psi\upsilon\sigma$ $\alpha\pi\delta\upsilon\omega\upsilon$.*

*Quòd Spiritus sanctus sit persona distin-
cta à Patre & Filio, id confirmat illustris patefa-
ctio in Baptismo Christi. Ibi enim conspicitur Spi-
ritus sanctus specie columbæ alas pandens super
Mediatorem. POSTEA in Pentecoste visibili-
ter apparet Spiritus sanctus specie flammaram.
Tertiò in formula Baptismi ab ipso Filio Dei tra-
dita iubentur baptizari homines in nomine Patris
& Filij & Spiritus sancti. Constat autem Patrem
& Fi-*

& Filium personas distinctas esse. Quare & nomine Spiritus sancti, persona distincta significatur. De processione Spiritus sancti inquit Christus Iohan. 15. Cum venerit Paracletus, quem ego mitto vobis à Patre, Spiritus veritatis, qui à Patre procedit.

Quae sunt beneficia Spiritus sancti?

Beneficia ostendit appellatio. Vocatur enim Sanctus non solum, quia ipse sanctus est, sed quia credentes sanctificat, hoc est, lucem in eis accendit ad intelligendam doctrinam, & assensionem confirmat, & efficit motus congruentes Deo, & excitat invocationem, & lætitudinem in Deo acquiescentem: Zach. 12. vocatur Spiritus gratiae & precum.

Cur dicimus in Symbolo: Credo in Spiritum sanctum. & non dicimus, Credo in sanctam Ecclesiam?

Soli Deo tribuendus est cultus fidei, iuxta Prophetæ dictum: Maledictus, qui ponit carnem brachium suum. Cum

Cum ergo testamur nos in Spiritum sanctum credere, agnoscimus & confitemur eum esse verum Deum, Sed omititur præpositio, cum recitamus professionem de Ecclesia: Quia fides non nititur Ecclesia, sed Deo. In Symbolo Constantinopolitano verba hoc modo recitantur: Et in Spiritum sanctam, Dominum vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. IN unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, Sed ibi præposito IN, non ad verbum credo, sed ad Spiritum sanctum refertur, videlicet, quod is locutus sit per Prophetas, in unam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Significatur enim unum eundemque Spiritum omnia egisse in Veteri & novo Testamento: contra eos, qui consinxerunt duos sibi quasi contrarios Spiritus. Significatur etiam Ecclesiam non esse unius temporis, sed omnium ætatum inde usque ab initio mundi propter unum eundemque Spiritum.

Quid est Ecclesia?

ECCLESIA VISIBILIS

in hac vita est coetus visibilis amplectentium Evangelium, & recte utentium Sacra-

cra-

cramentis, in quo coetu Filius Dei est ef-
ficax, & voce Euangelij & Spiritu san-
cto multos regenerat ad vitam aeternam,
suntq; in eo coetu multi non sancti, sed
tamen de doctrina consentientes.

*Quae sunt signa monstrantia ve-
ram Ecclesiam?*

Tria sunt: I. **CONSENSVS** in
doctrina Euangelij incorrupta, quod ad
fundamentum attinet. II. **LEGITI-
MVS VSVS** Sacramentorum, III.
OBEDIENTIA, ministerio debita
iuxta Euangelium.

Cur Ecclesia dicitur sancta?

ECCLESIA vocatur sancta in
hac vita per Synecdochen. Quia multa
sunt membra sanctificata Spiritu sancto
& electa. Fit autem a principali nuncupatio, et
membra sanctificata usitate nominantur viua
membra Ecclesiae. Alij non sancti vocantur mor-
tua membra, si tamen de doctrina consentiant.

Quo.

*Quomodo est Ecclesia sancta, cum in hac
vita in omnibus sit peccatum, &
sordes multiplices?*

VIVA MEMBRA Ecclesiae sunt
sancti in hac vita, partim imputatione,
partim inchoatione. *IMPUTATIONE*,
quia propter Mediatorem teguntur in eis sordes,
& imputatur eis iustitia Christi, quam fide acci-
piunt. *INCHOATIONE* vero, quia inchoatur in
eis per Spiritum sanctum novitas Spiritualis, quae
consummata erit in altera vita.

Quid significat vox Catholica?

καθολικὸν idem est, quod uniuersale.
Ideo autem Ecclesia sic vocatur, quia
non est alligata ad personas, loca & ordi-
nariam successionem Episcoporum, sed
est ubique sonat vox Euangelij. De-
inde quia omnibus aetatibus mundi col-
ligitur ex genere humano. Postremo,
quia amplectitur totum corpus doctri-
nae Propheticae & Apostolicae.

*Quid significant haec verba: Credo san-
ctorum communionem?*

Hac

Hæc verba sunt expositio seu interpretatio prioris Articuli. Sunt enim velut descriptio per Appositionem, ut vocant Grammatici, addita, qua declaratur, quid sit Ecclesia. Nempe ἡ γίνωσκοντων, id est, cœtus talis, in quo sancti, hoc est, abluti sanguine Filij Dei (Ephes. 5.) & sanctificati per Spiritum sanctum, quocunq; loco & tempore vixerint, societatem seu communionem inter se habent, non modò eiusdem doctrinæ, sed etiam omnium beneficiorum spiritualium, cùm sint membra unius corporis, & vnum caput habeant Christum, qui per Spiritum suum in eis est efficax. Ita Iohannes inquit: Quod vidimus & audiimus, annunciamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas vestra sit cum Patre & Filio eius Iesu Christo. Et Paulus Ephe. 4. Vnum corpus, vnus Spiritus, sicut & vocati estis in vna spe. Apud Cyprianum & Augustinum hic Articulus non habetur, neq; ab eis exponitur.

*Explica pondera vocabulorum in
Articulo: Credo remissionem peccatorum.*

PRIMUM, testificatio est de fide, qua vnusquisq; firmiter statuere debet, quòd sibi in hac

G

vita

vita credenti certò detur remissio peccatorum,
contra dubitationem Pontificiam.

DEINDE, cùm peccata nominantur plurali numero, confirmatio est dulcissimæ consolationis. Quòd omne peccatum remittatur, videlicet agenti pœnitentiam & fide amplectenti promissionem gratiæ, certò ratæ propter Filium Dei.

TERTIO, vox remittendi docet non tantùm donari culpam, sed etiam pœnam æternam. Nam remittere est liberare à culpa & pœna æterna: & hæc relatio præcipuè comprehenditur in vocabulo remissionis, videlicet solutio obligationis ad æternam mortem & damnationem, & debitæ pœnæ condonatio.

QUARTO, Quia Symboli recitatio fit quotidie, intelligatur remissio peccatorum de continua remissione, etiam postquam renati sumus, & sciant etiam renati semper in hac vita manere reliquias peccati, quarum remissio à Deo petenda est.

Differunt ne remissio peccatorum
& iustificatio?

Non differunt. Ideo iustificatio definitur, quòd sit remissio peccatorum,
recon

reconciliatio cum Deo, imputatio iusticiæ, & acceptatio ad vitam æternam.

Quomodo accipitur Remissio peccatorum seu iustificatio?

Homo in conuersione seu in veris doloribus accipit remissionem peccatorum propter Mediatorem Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, Deum & hominem *GRATIS*, sola fide, non propter propriam dignitatem, seu propter virtutes proprias, aut propria opera seu merita.

Dic testimonium de hoc Articulo.

Acto. 10. Huic (Christo) omnes Prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Rom. 3. Iustificamur gratis gratia ipsius, per redemptionem, quæ facta est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorum in sanguine eius, per Fidem.

G 2

Quo2

*Quomodo intelligenda est hæc Propositio:
Fide sumus iusti, aut: Fide acci-
pimus remissionem pecca-
torum?*

Propositio hæc: Fide sumus iusti: intelligitur correlatiuè, videlicet, per misericordiam sumus iusti propter Filium Dei. Ideò autem fit mentio fidei, Quia fide oportet accipi beneficium gratuitū. *Vsitatè sic dicitur: Non propter nostrum credere, sed propter eum, in quem credimus, iustificamur. Item: Vt annulus magni æstimatur propter gemmam, sic Fides iustificat, non quia qualitas est in nobis, sed quia Mediatorem apprehendit.*

*Cur retinenda est particula exclusiua
Gratis? Item: Sola Fide
iustificamur?*

Quatuor sunt causæ, propter quas necesse est retineri exclusiuam.

PRIMA est, vt tribuatur honos debitus Filio Dei, quòd hæc sola hostia sit precium pro nobis, iuxta dictum: Hic est Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

Ses

SECUNDA est, ut conscientiae habeant firmam consolationem, iuxta dictum Rom. 4. Ideò ex fide gratis, ut sit firma promissio.

TERCIA causa est, ut inuocatio fieri possit, quæ impeditur conspectu nostræ infirmitatis, nisi erigamur fiducia Mediatoris.

QUARTA est, ut conspiciatur discrimen Legis et Euangelij: Quia particula gratis, fide, & expressa mentio Mediatoris præcipuè discernunt Legem & Euangelium.

Quid est mortuorum resurrectio?

RESURRECTIO mortuorum universalis est actio Dei externa, qua Deus pro sua immensa potentia, iuxta liberrimum decretum voluntatis suæ, omnium hominum corpora ab hac vicissitudine generationum & corruptionum vindicabit, & rursus cum animis copulabit, ut ad omnem aeternitatem, aut pœnas scelerum unà cum Diabolis persoluant, aut communicatione lucis, sapientiæ, iusticiæ, & vitæ diuinæ fruantur.

Cur expresse dicitur: Credo resurrectionem CARNIS?

Quia sicut corpus mortificatur propter peccatum, Anima non moritur: Sic corpora quidem resuscitabuntur, Animæ verò resurrectione non habent opus, cum maneat superstites, postquam discedunt ex corporibus: Ac in nouissimo die rursus copulabuntur cum resuscitatis corporibus.

Cyprianus scribit in aliquot Orientis Ecclesijs articulum de resurrectione δεικνῶς fuisse pronunciatum: Credo HVIVS carnis resurrectionem. Sicut & Paulus δεικνῶς loquitur: Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem.

*Dic testimonium de hoc
Articulo.*

Nota sit pueris historia visionis Ezechielis capite 37. Et concio Pauli 1. Corinth. 15. & 1. Thess. 4 vbi sedes & præcipua confirmatio est huius articuli.

QUOS

Quotuplex est Resurrectio?

Iohan. 5. inquit Christus: Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei & procedent, qui bona fecerunt, ad resurrectionem vitæ: Qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

Hæc asseueratio Filij Dei discernit resurrectionem piorum à resurrectione damnatorum. Quia etsi immortalitas vtriusq; communis erit: tamen finis, ad quem vtriusq; resuscitabuntur, ingens discrimen facit. Nam vita æterna erit portus, in quo boni acquiescent. Supplicium æternum erit stipendium peccati regnantis, quod non tegitur umbraculo Filij Dei.

Quid nominatur vita æterna?

VITA ÆTERNA vocatur status beatorum, post hanc vitam, in qua Deus illos in vniuersum liberatos à peccato, & morte coràm perfundet sua luce & læticia, & in tota æternitate omnia erit in omnibus.

G 4 Huic

Huic opponitur mors æterna, quæ est perpetua abiectio omnium damnatorum à Deo, & animæ ac corporis cruciatus nunquam finiendi.

Dic testimonium de hoc Articulo.

Iohan. 3. inquit Baptista: Qui credit in Filium, habet vitam æternam, Qui non obtemperat Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Iohan. 10. Oves meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis.

*Cur postremo loco recitatur hic
Articulus?*

Vt doceat, quis sit finis omnium bonorum, seu quod sit summum & ultimum bonum, quod præcipuè ab omnibus hominibus expetendum est. DEINDE, ut monstret finalem causam creationis, redemptionis, & sanctificationis nostræ. POSTREMO, ut confirmet nos de immortalitate, quæ discrimen facit inter homines & pecudes: & de fine seu cessatione omnium miseriarum, quibus hæc mortalis vita est obnoxia. Non enim ad hanc vitam mortalem, ut
pecu-

pecudes, nec ad perpetuas miseras nati sumus, sed
 ut immortalitate & beatitudine æterna fruamur,
 cuius nemo erit particeps, nisi in hac vita accensa
 in eo fuerint initia vitæ æternæ.

*Quomodo in hac vita inchoatur
 in nobis vita æterna?*

VITA AETERNA inchoatur
 in nobis in hac vita, cum ex verbo pate-
 facto agnoscimus Deum, & acquiesci-
 mus in eius misericordia promissa pro-
 pter Filium, & cum corda sentiunt con-
 solationem Spiritus sancti, qua simul ac-
 cenditur lux, iusticia & lætitia, quæ est
 gustus vitæ æternæ.

DE ORATIONE
 DOMINICA, QUÆ
 EST TERTIVM CA-
 put Catecheseos Chri-
 stianæ.

Quid continet Oratio Dominica?

Continet optimam & perfectissi-
 mam formam precandi, præscriptam à
 G. 5 Filio

Filio Dei Domino nostro Iesu Christo,
 qua & breuitate admirabili, & ordine sa-
 pientissimo complexus est omnes res,
 quas à Deo petere debemus.

*Quod est discrimen verae inuocationis in
 Ecclesia, & aliarum impiarum
 inuocationum?*

Duae sunt praecipuae differentiae,
 Altera de *ESSENTIA DEI*, Altera
 de *VOLUNTATE*. Primum enim
 Ethnici & alij impij negant hunc esse
 Deum, qui est aeternus Pater, Filius, &
 Spiritus sanctus. Deinde ignorant pro-
 missiones & Mediatorem. Ecclesia vero
 alloquitur verum Deum patefactum il-
 lustribus testimonijs, & agnoscit eum
 sicut se patefecit. Scit etiam promissio-
 nes, & agnoscit Mediatorem, & scit
 Deum velle inuocari & exaudire fiducia
 Mediatoris: sicut ipse Dominus inquit:
 Quidquid petieritis Patrem in nomine
 meo, dabit vobis.

Quae

Quae requiruntur ad inuocationem?

In omni inuocatione necessaria est praecipue sex rerum consideratio.

I. Cogitandum est, *QVOD & QVEM DEVM*, & ubi patefactum inuoces. *Iohan. 4. Nos adoramus quod scimus.*

II. Considerandum est preceptum de Inuocatione, vt *Psal. 50. Inuoca me in die tribulationis.*

III. Singuli cogitent, an vere sint conuersi ad Deum. Nam sine conuersione precatio non est efficax, *Iohan. 9. Peccatores Deus non exaudit.*

III. Cogitandae sunt promissiones de exauditione. *Matth. 17. Petite, & dabitur vobis. Luc. 11. Quanto magis Pater vester dabit Spiritum sanctum peccantibus?*

V. Excitanda est Fides, quae in promissionem intuens, certo statuat nos exaudiri propter Mediatorem.

Sexta consideratio est rerum petendarum, ne Oratio inanis βατολογία sit.

Quod

*Quod est discrimen in petitione bonorum
corporalium & spiritualium?*

Cùm petimus *BENEFICIA
SPIRITUALIA*, ut remissionem
peccatorum, reconciliationem, vitam
æternam, gubernationem animæ, fides
simpliciter, & sine ulla conditione expe-
ctet hæc bona: Quia Deus nominatim
promisit, se hæc daturum esse. Cùm ve-
rò petimus *BENEFICIA CORPO-
RALIA*, ut victum, defensionem, libe-
rationem in morbo &c. In his fides cer-
tò statuat preces nostras placere Deo, &
exaudiri, sed cum inuocatione simul ad-
ferat voluntatem paratam ad obediend-
um in afflictione, si Deo ita videatur,
Quia Deus vult Ecclesiam in hac vita
exerceri cruce et afflictionibus, & tamen
seruat eam mirabiliter. *Ideo sancti petunt à
Deo beneficia corporalia, cum conditione, ut Le-
prosus Matth. 8. Domine, si vis, potes me munda-
re. David 2. Reg. 15. Si volet Dominus, re-
ducat me. Si dixerit, non places, præsto sum. Nec
affert hæc conditio dubitationem: Quia vniuersa-
liter etiam in corporalium rerum petitione Deus
preces*

preces exaudit, & dat aut liberationem aut mitigationem, aut consolationem interiore.

REGVLAE tres de Inuocatione.

- I. In petitione quarumcunq; rerum oportet prælucere fidem, quæ accipit promissionem gratiæ.
- II. Etiam amissis omnibus bonis corporalibus, & cùm vita corporis certò amittenda est: Tamen retinenda est promissio gratiæ & vitæ æternæ.
- III. Non est præscribendum Deo tempus aut modus liberationis.

Cur Inuocatio sæpe multumq; est exercenda?

Primum propter gloriam Dei. II. Propter nostram & Ecclesiæ salutem. III. Propter eruditionem & sapientiam spirituales augendam. IIII. Propter consolationem. V. Ut Diabolis hanc Gorgonem obijciamus. VI. Ut precatio sit confessio discernens Ecclesiam ab alijs Sectis.

RECITA FORMAM

Precaationis Dominice.

Pater

Pater noster, qui es in caelis.
 Sanctificetur nomen tuum: Ad-
 ueniat regnum tuum. Fiat uolun-
 tas tua, sicut in caelo, sic & in terra.
 Panem nostrum quotidianum da
 nobis hodie. Et remitte nobis
 debita nostra, sicut & nos remitti-
 mus debitoribus nostris. Et ne
 nos inducas in tentationem. Sed
 libera nos a malo. Quia tuum est
 regnum, & potentia, & gloria, in
 secula seculorum, Amen.

Quis

*Quis est ordo seu dispositio Oratio-
nis Dominicae?*

Constat Oratio Dominica Exor-
dio, Narratione & Epilogo.

Quid continet Exordium?

Exordium discernit Deum à com-
mentitijs numinibus, qualia sunt idola
Epicuri & Stoicorum. Tribuit enim
Deo & voluntatem & facultatem nos
exaudiendi.

Quid continet Narratio?

Narratio petit à Deo *GRATIAS*,
vt Veteres loquuntur, *POSITIVAS*
& *PRIVATIVAS*, id est, donationem
donorum, & liberationem à malis.

Quae sunt Gratiae positivae?

Duplices sunt *POSITIVAE* gra-
tiae, aliae Spirituales, aliae Corporales.
SPIRITVALES sunt tres. I. Vera
agnitio Dei, id est, Sanctificatio nomi-
nis diuini. II. Consolatio & gubernatio
Spiritus sancti, quae vocatur regnum
Dei. III. Obedientia nostra congruens
cum voluntate Dei.

Grat

GRATIA POSITIVA CORPORALIS significatur appellatione panis quotidiani.

Quae sunt Gratiae priuatiuae?

PRIVATIVAE gratiae sunt tres. I. Remissio peccatorum. II. Depulsio Tyrannidis, Diaboli & mundi. Imò & carnis nostrae. III. Liberatio, id est, mitigatio calamitatum in hac vita, & integra liberatio.

Quid continet Epilogus?

Epilogus recitat impulsiuas & finales causas, propter quas petimus nos exaudiri. Impulsivæ causæ sunt, Quia tuum est regnum & potentia.

Finalis causa significatur appellatione Gloriæ Dei.

Tandem additur Epiphonema plenum fidei, *AMEN*, quod significat certò statuendum esse, nos propter Mediatorem exauditos esse.

Explica pondera verborum in exordio:

Pater noster, qui es in cælis.

Pater

PATER hoc loco est essentiae nomen, non tantum unius personae. Nam omnis invocatio vera, quae fit ad Deum, semper intelligatur completi Patrem, Filium & Spiritum sanctum.

DEINDE appellatio Patris monet nos de fide & de promissionibus.

POSTREMO admonet nos de magnitudine amoris Dei erga nos. Sicut enim Pater miseretur filiorum: Sic Dominus miseretur timentium se, Psal. 103.

NOSTER. Hoc pronomen rursus nos monet de fide, qua singuli statuerent debent, sibi quoque Deum esse Patrem.

Deinde eadem vox est commensuratio de fraterna dilectione: & quod precatio sit commune bonum Ecclesiae.

QUI ES IN COELIS. Haec particula est asseueratio de Omnipotentia Dei.

Necesse est enim statuere Deum non modo velle, sed etiam posse nos iuuare, neque vel negligere nos, vel esse alligatum ordini causarum secundarum.

H RE-

REGVLAE de interpretatione
quatuor priorum Petitionum.

I. Quatuor priores Petitiones intelligendæ sunt relatiuè. Quia etsi nomen Dei per se sanctum est, & regnum ipsius, & voluntas perficitur etiam sine nostra precatione: Tamen nostrum est petere, vt nos quoq; simus sacerdotes celebrantes Deum, & ciues regni Dei, & ministri facientes grata Deo. Sic etsi bona corporalia etiam impijs suppeditantur, tamen petendum est, vt nos agnoscamus panem quotidianum Dei donum esse.

II. Singulis petitionibus addenda est Antithesis, qua petamus, non solum dari nobis bona spiritualia, sed etiam mala his opposita depelli ac remoueri, vt D. Lutherus dicere solebat: Non possum precari, quin simul oporteat imprecari.

EXPLICA VERBA
primæ Petitionis.

Sanctificetur nomen tuum.

NOMEN Dei significat notitiam et celebrationem Dei, SANCTIFICARE significat sacrosanctum habere, summa cum veneratione colere, Includit autem

autem respectum ad doctrinam seu verbum Dei, quod docet, quomodo & agnoscere & coli Deus velit.

In pronomine *T V V M* singularis Emphasis est, Quia monet nos de gloria Dei anteferenda non solum nostræ gloriæ, sed omnibus etiam rebus humanis.

*Quæ est sententia primæ
Petitionis?*

Petimus veram Dei agnitionem, iuxta verbum, quod ipse nobis tradidit - iuxta Christi dictum: *Sanctifica eos Pater in veritate. Sermo tuus est veritas.* Deinde petimus tolli prophanationem nominis Dei, hoc est, caliginem non agnoscentem Deum, contemptum Epicureum Dei, corruptelas doctrinæ, errores, idolatriam, blasphemias, sectas, scandala.

EXPLICA VERBA

secundæ Petitionis.

Adueniat regnum tuum.

REGNUM Dei in hac vita est iustitia, pax & gaudium in Spiritu sancto, Rom. 14. *ADVENIRE* est per conti-

H 2 nuos

nuos progressus augeri: donec tandem
in altera vita integra fiat consummatio:

*Qua est sententia secunde
Petitionis?*

Petimus effectum verbi Dei, videlicet gubernationem & consolationem Spiritus sancti: & destructionem Satanae. Denique consummationem Ecclesiae in vniuersali resurrectione.

EXPLICA TERTIAM
Petitionem.

Fiat uoluntas tua sicut in caelo,
sic & in terra.

Vetus Latina lingua voluntatem intelligit actionem, seu ipsum velle: Ita hic VOLUNTAS DEI significat ipsum velle Dei, seu hoc quod vult Deus.

Collatio addita: *SICUT IN COELO, SIC ET IN TERRA:* monet nos de exemplis sanctorum Angelorum, qui in caelo & seruiunt Deo magna cum laetitia, & sunt Spiritus casti, humi-

humiles, veraces & conformes voluntati seu legi diuinæ.

*Quæ est sententia tertiæ
Petitionis?*

Petimus, vt Deus nos flectat ad obedientiam congruentem cum ipsius voluntate: in vocatione: in priuatis moribus, & in ærumnis: Deinde vt impediatur omnes actiones publicas & priuatas, repugnantes voluntati diuinæ.

Quomodo fit voluntas Dei?

Voluntas Dei primùm fit in singulis vocationibus, quando fideliter administrantur mandata officia, iuxta dictum Pauli: Hoc requiritur in ministro, vt sit fidelis. Deinde fit in vita priuata, cum vnusquisq, suos mores regit piè erga Deum, castè erga seipsum, iustè erga alios. Sicut Paulus inquit ad Tiium 2. Ambulemus in hoc seculo piè, iustè, & castè. Postremò fit in ærumnis, quando iuxta Petri dictum, humiliamus nos sub potenti manu Dei, vt nos exaltet tempore oportuno.

EXPLICA QVARTAM

Petitionem.

H 3

Pa

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Appellatio *PANIS* significat quidquid ad huius corporalis vite sustentationem pertinet. *Enumeratio repetatur ex Catechismo Reuerendi Doctoris Lutheri. Ideo autem Panem nominamus, ut significetur mediocritas inter nimiam opulentiam, & extremam inopiam.*

NOSTRUM dicimus, ut moneamur de εὐταξεία, id est, ut contenti simus eo, quod nobis datur, non inhiemus alienis. *Quia Deus dissimiliter distribuit bona corporalia. Neq; eadem dat omnibus, neq; eodem modo.*

Alterum Epitheton, *QUOTIDIANVS*, ἐπιδησιον, significat continuum aliquid, quo per dies singulos indigemus, quamdiu hic viuimus, ab ἐπιδησιον, quod significat diem crastinam seu postridianam.

Voce *HODIE* monemur de breuitate vite humane, & de Fide acquiescente in presentibus bonis, & vacante curam prophanam & Ethnicam de futuris incertis. Quæ

*Qua est ergò sententia quartæ
Petitionis?*

Petimus victum, valetudinem, successum in laboribus, felicem gubernationem, pacem, fœcunditatem terræ, felicitatem coniugij & liberorum, & quæcunq; sunt vitæ & vocationis nostræ adimicula. Deinde deprecamur ingratitude non agnoscentē hæc dona Dei, aut abutentem ijs: auariciam, curam prophanam. Tentationes & laqueos Diaboli, in quos incidunt, qui volūt ditescere. Item vt depellantur à nobis fames, pestis, bella, noxiæ tempestates, infelicitas politiæ & Oeconomix.

EXPLICA QUINTAM
Petitionem.

Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

DEBITA sunt peccata, quibus Deum offendimus, et iram æternam mere-
mur. *Quia vt debita ciuilitè obligant ad solutionem: Ita semper reatus coniunctus est cum peccato, nisi fiat remissio.*

H 4. Pro-

Pronomen *NOSTER* est vox perpetuæ confessionis omnium sanctorum agnoscentium se pollutos esse vitijs & peccatis multiplicibus.

Clausula addita: *SICUT ET NOS REMITTIMVS*, monet nos de dilectione proximi, quæ tegit aliorum infirmitates & multas iniurias condonat publicæ tranquillitati, Ecclesiæ & Reipublicæ.

Quæ est sententia quinta petitionis?

Fatemur omnes nos esse reos & pollutos, & petimus remissionem peccatorum gratis promissam propter Filium Dei, & monemus nos ipsos de nostra pœnitentia, & de mutua condonatione offensionum erga alios.

Est ne nostra remissio causa remissionis diuinæ?

Si remissio non esset gratuita, non posset dici remissio, sed potius compensatio. Et si cogitandum esset propter nostram condonationem dari remissionem.

tionem, fieret incerta reconciliatio. Quanquam enim conuersi repugnant odijs, tamen aliqua semper cicatrix seu imbecillitas manet.

EXPLICA SEXTAM

Petitionem.

Ne nos inducas in tentationem.

TENTATIO significat sollicitationem aut impulsionem carnis, mundi & Diaboli, ad res, quas Deus odit, & quæ nobis perniciem æternam afferunt.

In verbo *INDUCAS*, phrasis Hebræa est, significans permissionem, Ne inducas, id est, ne sinas nos induci: Potest etiam intelligi secundum regulam: Verba Hebræorum intelligenda sunt cum effectu. Non inducas in tentationem, id est, ne ita sinas induci, ut opprimamur tentatione.

*Quæ est igitur sententia huius
Petitionis?*

Precamur, ut Deus non sinat nos euertere opinionibus & affectibus corruptæ naturæ, aut Diaboli insidijs, aut mi-

H 5 nis

nis atq; illecebris mundi: Sed det nobis victoriam aduersus carnem, Diabolum & mundum, per Dominum nostrum Iesum Christum.

EXPLICA SEPTIMAM

Petitionem.

Sed libera nos à malo.

MALVM intelligatur de malo poenæ, id est, de calamitatibus priuatis & publicis, præsentibus & æternis.

LIBERATIO significat & mitigationem, & filialem liberationem.

Quæ est igitur sententia?

Petimus, vt Deus corripiat nos in iudicio, & non in furore, ne ad nihilum redigamur, vt ærumnis det leuationem, ostendat testimonia suæ præsentia in depellendis periculis, & concedat nobis liberationem in bona hora, seu migrationem ex hac valle lachrymarum in æterna tabernacula.

Explica verba Epilogi: Quia tuum est regnum, tua potentia, tua gloria.

Men

MENTIO REGNI alludit ad officium regis, qui debet tueri & fouere subditos.

POTENTIA opponitur infirmitati nostræ & indigentia, & Deum ad commiserationem exuscitat.

GLORIA significat causam finalem, videlicet quia & nos confessione nostra eam celebraturi sumus, & quia Diaboli & hostes Dei blasphemi refutantur, cum Deus adest & opitulatur Ecclesiae.

Quæ est sententia Epilogi?

Confirmatio est παράκλησις, mouens atq; impellens Deum, vt nos exaudiat, sumptis argumentis ab honesto, à facili, & à causa finali: Tu vis nobis dona dare, Quia Rex noster es, Nos populus tuus, Nos infirmi & miseri, Tu potens es.

Gloria nominis tui agitur, ne quando dicant inter gentes: Vbi nunc est Deus eorum? Nos vicissim gratias tibi agemus, & annuntiabimus laudem tuam in seculum seculi.

Cur

Cur additur AMEN?

AMEN Hebræa vox est, significans certitudinem alicuius rei. Opponitur autem hoc Epiphonema dubitationi, quæ disputat, an nostri gemitus exaudiantur. Estq; velut obsignatio precum, qua orans testatur se certa fide & spe pendere à Deo, & sine dubitatione expectare bona salutaria iuxta promissionem, iuramento Christi confirmatam: *Amen, Amen, Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.*

DE POENITENTIA ET ABSOLUTIONE, QUAE EST
pars quarta Catecheseos.

Quid est Pœnitentia?

POENITENTIA significat totam conuersionem ad Deum, quæ est expauescere & dolere agnitione iræ Dei aduersus peccata nostra, & rursus erigi fide accipiente remissionem peccatorum

rum fiducia Filij Dei, & in hac fide inchoare nouam obedientiam.

Quae sunt partes paenitentiae?

Tres. **CONTRITIO, FIDES, NOVA OBEDIENTIA.**

Distinctio partium paenitentiae, opugnata a Ienensibus, extat in Examine Theologico, Corpore doctrinae, fol. 773. & alibi passim.

Quid est Contritio?

Est verè expauescere agnitione irae Dei aduersus peccata nostra, & dolere quòd Deum offendimus.

Quid est Fides?

FIDES est assentiri omni verbo Dei nobis tradito, & in hoc promissioni gratiae: & est fiducia promissae misericordiae, qua cor propter Mediatorem, & per eum, liberatur ex doloribus inferorum, & accedit ad Deum, & inuocat eum clamans: Abba Pater, & hac vera consolatione acquiescit in Deo per Filium, dato Spiritu sancto.

Quid est noua obedientia.

NOVA OBEDIENTIA propriissime

præcipuum est iuxta Pauli definitionem:
Militare bonam militiam, retinere fidem
& bonam conscientiam.

*Est ne prædicatio pœnitentiæ sumenda
ex Lege vel ex Euangelio?*

POENITENTIA ex Lege tantum est
dimidium pœnitentiæ, inquit Lutherus. Quia sine
Euangelij declaratione, nec vera, nec integra est
pœnitentiæ, quæ tantum ex Lege prædicatur.

EUANGELIUM vero rectè dicitur
prædicatio pœnitentiæ, videlicet seruata partium
distinctione & cuiusq; partis proprietate.

*Quid igitur de singulis partibus Pœni-
tentiæ docet Lex, quid
Euangelium?*

In Lege proponitur accusatio omnium
peccatorum, videlicet quæ sunt violationes man-
datorum Legis. Inde igitur ordiendæ sunt Con-
ciones pœnitentiæ. Sed dolores, qui oriuntur ex
Lege, tantum seruilem timorem efficiunt. Quare
vt Contritio sit salutaris, & excitetur filialis ti-
mor, Legis concionem, quæ simpliciter est vox con-
demnationis & maledictionis, temperari necesse
est ex Euangelio, quod proponit spem veniæ pec-
cato-

catoribus, & monstrat ideo Deum concludere omnes sub peccatum, ut omnium misereatur.

De fide Lex nihil dicere potest ante reuelationem Euangelij, Sed hæc pars penitentiae tota est ex Euangelio. Quia Lex de Mediatore, quo fides tantum nititur, sine Euangelio nihil docet.

¶ Ideò etiam Lex peccatum illud summum, maximum, vltimum, & nulla satisfactione piandum in tota æternitate, videlicet ignoracionem Filij, incredulitatem, contemptum Filij, et desperationem, non arguit, sed hoc peccatum ex solo Euangelio patet & arguitur.

Postremò, Lex perpetua norma est nouæ obedientiæ, etiam in renatis, ostendens, quæ opera sint facienda: Sed in Euangelio tantum monstratur, quomodo fieri bona opera possint in tanta infirmitate naturæ nostræ, in tantis Diaboli insidijs, & in tanta periculorum mole, quæ vitæ & vocationis nostræ cursum impediunt. Deinde quomodo studium inchoatæ obedientiæ placeat Deo, et quomodo inchoatæ virtutes fiant cultus Dei: Cum & in sanctis semper maneant reliquiæ peccati, & virtutes omnes in hac vita sint imperfectæ & languidæ, nec satisfaciant. Legi postulanti integram conformitatem cum Deo.

Quid differunt timor seruilis
& filialis?

Quod incredulitas in Filium Mediatorem arguatur propriè ab Euangelio, arrosum à lenensibus, extat in Enarratione Philippi in 16. cap. Iohannis, editione Argentorati, pag. 706. & 708.

TIMOR DEI SERVILIS est fuga & fremitus aduersus Deum sine fide, Talis est contritio in Cain, Saul, Iuda.

TIMOR DEI FILIALIS est verus pavor & dolor animi consternati sensu iræ Dei & metu pœnarum, ad quem accedit Fides, quæ inter pauores erigit & consolatur corda, & accedit ad Deum, petit & accipit remissionem. Talis est contritio Petri & omnium sanctorum in tota vita, & hæc fit opus Deo placens & cultus Dei, iuxta dictum: Sacrificium est Deo Spiritus contribulatus.

Quid est cultus Dei?

CULTVS DEI est opus mandatum à Deo, factum in Fide, id est, vera agnitione & fiducia Mediatoris, quod refertur ad hunc finem, vt Deo tribuatur honos, id est, vt testemur hunc verè esse Deum, quem sic colimus, & eum sic velle coli.

Quid

*Quid docent Papista de
Pœnitentia?*

Partes pœnitentiæ constituunt: *Contritionem cordis, Confessionem oris, Satisfactionem operis.* Omittunt igitur fidem, quæ est præcipua pars veræ pœnitentiæ, & illis ipsis partibus, quas recensent, addunt horribiles errores, ut explicatur alibi copiosius.

Recita breuiter præcipuos errores, quos habent Pontificij de pœnitentia, Cùm ij primam occasionem dederint emendationi doctrinæ Euangelij, quæ est facta per ministerium Reuerendi viri D. Lutheri.

De Contritione duos grauissimos errores habuerunt, Oportere contritionem sufficientem esse, Et banc mereri gratiam, seu remissionem peccatorum.

De Confessione docuerunt, Enumerationem singulorum delictorum, ac præsertim arcanorum, faciendam esse administrantibus Sacramenta, & tria horribilia mendacia addiderunt. I. Quòd enumeratio mereatur Remissionem propter ruborem & verecundiam. II, Quòd recitatio sit necessaria, ut possit indici satisfactio. III. Quòd

I remissio

remissio pendeat ex conditione enumerationis, quam dixerunt diuinitus præceptam esse.

De satisfactionibus horrendum chaos errorum fuit. Affirmarunt culpam remitti propter contritionem, & confessionem sufficientem, sed penam æternam mutari in pœnas temporales, & harum partem remitti potestate clauium, partem redimendam esse satisfactionibus.

Quot gradus constituerunt satisfactionum?

Quinq; gradus. I. Erant opera indebita, seu non mandata lege Dei, vt peregrinationes, rosaria, ieiunia certorum dierum &c. II. Cooptatio in fraternitates, qua participes fiebant meritorum, quibus abundarent Monachi. Inde multi Imperatores in veste Franciscana sepeliri se voluerunt. III. Indulgentiæ, quas distribuebat certo precio Pontifex Romanus, & eas affirmabat esse applicationes meritorum, quibus sancti mortui prodesse alijs. IIII. Ignis purgatorius, quem tamen dicebant non esse æternum. V. Vigiliæ & Missæ funebres, quibus animæ redimerentur ex purgatorio.

Cur retinetur in nostris Ecclesijs ritus private Confessionis?

Non

Non volunt Ecclesie nostrae stabili-
 liri errores Papistarum de Confessione:

☞ Sed retinent Confessionem, in qua
 fit professio in genere, quod agnoscamus
 nos esse peccatores, propter petitionem
 privatae absolutionis, & ut in illo mutuo
 colloquio rudiores erudiantur, & explo-
 retur, an intelligant doctrinam Ecclesie
 propriam.

☞ Hæc arrosa
 à lenensibus
 disertè reci-
 tantur in lo-
 cis Theolog.
 titulo de
 Confess.
 Corpore do-
 ctinæ 524.

Quid est Absolutio privata?

ABSOLVTIO PRIVATA
 est annunciatio & applicatio Remissio-
 nis

nis peccatorum, quæ fit nomine & auctoritate Christi per vocem hominis in ministerio. Et hæc absolutio est testimonium, quòd vox Euangelij & multis & singulis, qui ad Deum conuertuntur, & consolationem petunt, annunciet remissionem peccatorum, iuxta dictum: Quorumcumq; remiseritis peccata, remittuntur eis, Iohan. 20.

*Est ne enumeratio delictorum omnium
aut aliquorum apud ministros
Ecclesie necessaria?*

Nulla enumeratio delictorum necessaria est. Primum, quia nusquam extat præceptum diuinum de enumeratione singulorum. Deinde, quia enumeratio omnium est impossibilis, sicut scriptum est: Delicta quis intelligit? Fit autem absolutio priuata ratione ministerij, non ratione iurisdictionis. Ideo cognitio delictorum arcanorum non est necessaria ministro Euangelij. Sed alia est absolutio in criminibus, quæ distinguenda est à priuata absoluteione, ut alibi copiosius dicitur.

*Est ne distincta remissio culpæ a
remissione pænæ eterne?*

Non est distincta, sed remissio culpæ
prorsus

prorsus eadem est, quæ est remissio pœ-
næ æternæ, iuxta dictum Esa. 45. Ego quoti-
die deleo iniquitates tuas coram me, & peccatorum
tuorum non recordabor amplius. Et Esa. 1. Si
peccata vestra fuerint ut coccinum, & ut ver-
miculus &c.

*Est ne distincta remissio culpæ à remissio-
ne pœnæ temporalis in hac vita?*

Est distincta, vt Adam, David, acci-
piunt remissionem culpæ, & tamen si-
mul subiiciuntur pœnis in hac vita: Sed
hæ pœnæ nequaquam sunt compensa-
tiones aut merita pro pœna æterna, vt
finxerunt Monachi, sed habent prorsus
alias causas, quas omnes homines scire
necesse est, propter doctrinam & consola-
tionem.

*Cur igitur Ecclesia, & hi etiam, qui sunt
conuersi ad Deum, exercentur calamita-
tibus, seu quæ sunt cause cala-
mitatum in Ecclesia?*

Prima causa est peccatum hærens in
natura, quod cum contemnat mundus, Deus

in Ecclesia vult conspici iram suam, vt agnoscamus peccata, & nos subijciamus iudicio ipsius.

Secunda causa est **ODIUM DIA-**
BOLI, qui rabiosius scuit in Ecclesiam, quam in
alios.

Tertia causa est, vt in **CRUCE EX-**
ERCEANTVR & crescant poenitens-
tia, fides, inuocatio, & tota nouitas, iuxta
dictum: *Bonum est mihi Domine, quod humili-*
asti me.

Quarta, quia plurima sunt in Eccle-
sia etiam **ACTUALIA DELI-**
CTA atrocita, quae Deus punit propter suam
iusticiam, & propter exemplum, & vt multos ad
poenitentiam reuocet.

Quinta, vt afflictiones sanctorum
sint **TESTIMONIUM DE SECV-**
TURO IUDICIO.

Sexta, vt afflictiones sint **TESTI-**
MONIUM DE DOCTRINA,
quod pij ferè sic sentiant, nec sui commodi causa
circumferant veram doctrinam.

Septima, vt fiamus **CONFOR-**
MES IMAGINIS CHRISTI.

Octa

Octava, ut liberationes in calamitatibus sint *TESTIMONIA DE PRAESENTIA DEI* in Ecclesia.

Quomodo discernuntur gradus afflictionum in Ecclesia?

Genera sunt quatuor:

- 1 ἁμωγία, ut exilium Davidis.
- 2 δουρασία, ut carcer Ioseph.
- 3 μαρτύρια, ut mors Baptistae, Pauli &c.
- 4 αὐτοῦ, solius Christi obedientia est.

Qui sunt fontes consolationum in cruce & calamitatibus?

Decem sunt loci.

I. *NECESSITAS*, id est, Mandatum Dei, quod praecipit patientiam. II. *DIGNITAS VIRTUTIS*, id est, fidei & spei, quae non est abijcienda propter arumnas. III. *BONA CONSCIENTIA*, cum non attraximus nobis nostra culpa calamitates. IV. *REMISSIO TEECATORUM*. V. *Promissio PRAESENTIAE DEI* & auxiliij divini in arumnis. VI. *SPES ULTIMAE LIBERATIONIS* & aeternae salutis. VII. *EXEMPLA Filij Dei*, & praeci-

puorum luminum Ecclesie. VIII. CAUSAE
 FINALES, quia affligimur, non ut pereamus,
 sed ut crescat in nobis lux & nouitas spiritua-
 lis. IX. COLLATIO EVENTUUM, cum
 coram Deo agnoscimus nos iuste puniri, & me-
 ritos esse atrociores poenas, & tamen mitigari
 poenas propter Mediatorem, & ne tota Ecclesia
 funditus deleatur. X. DESIDERIVM CLA-
 RI CONSPECTVS DEI & liberationis à to-
 to peccato.

*An non mitigantur calamitates his,
 qui verè ad Deum con-
 uertuntur?*

Quòd conuersis ad Deum aut li-
 beratio aut mitigatio poenarum tempo-
 ralium diuinitus contingat, ostendit ex-
 emplum Niniuitarum, & dictum Chris-
 ti: Nisi poenitentiam egeritis, omnes si-
 militer peribitis. Mitigantur autem poenae
 temporales praecipue propter Filium Dei, qui est
 umbraculum Ecclesie. Postea verum est, &
 in conuersis studium bene operandi ha-
 bere sua praemia, etiam in
 hac vita.

DE

DE SACRAMEN-
TIS, QUÆ EST QVIN-
TA ET POSTREMA
pars Catecheseos Chri-
stianæ.

*Quid nominatur Sacramentum
in Ecclesia?*

SACRAMENTUM in nouo Testamento, vt Ecclesia loquitur, est ritus diuinitus institutus, additus promissioni in Euangelio traditæ, vt sit testimonium & pignus exhibitæ & applicatæ promissionis gratiæ.

Definitio Sa-
cramenti, &
causæ fina-
les oppu-
gnatæ à
Boetio &
Lunebur-
gensibus,
exiant in
Examine
Theologi-
co, Corpore
doctrinæ,
fol. 788.

Cur Sacramenta instituta sunt?

Duo sunt fines potiores, propter quos ritus externi additi sunt promulgationi promissionis. PRIMVS est, vt sint signa voluntatis Dei erga nos, videlicet, quæ commonefaciant nos de promissione, et applicent, id est, testificentur, quòd promissio ad nos pertineat. Alter finis est, vt sint signa confessionis, & dis-

I 5 stin-

stinguant Ecclesiam à cæteris gentibus.
Ad hos fines accedunt postea alij fines subordinati,
de quibus alibi prolixius dicitur.

*Quot sunt Sacramenta noui
Testamenti?*

Augustinus duo tantum recenset,
videlicet, *BAPTISMVM & COE-
NAM DOMINI*. Papistæ septem nume-
rarunt, sine euidenti ratione & sine testimonio
scripturæ sacræ: Videlicet, Baptismum, Cœnam
Domini, Pœnitentiam, Confirmationem, Ordina-
tionem, Vnctionem, Matrimonium.

*Quid differunt Sacramentum
& Sacrificium?*

SACRAMENTA sunt ritus sacri,
per quos Deus nobis exhibet, et applicat
suas promissiones in Euangelio traditas.
Sacrificia verò sunt opera, quæ nos Deo
reddimus, vt eum honore afficiamus.

Quot sunt species Sacrificiorum?

Duæ sunt species: Propiciatorium
& Eucharisticum. *PROPICIATO-
RIVM*

RIVM, seu ἰλασμοῦ. est tota obedientia Christi, quæ sola meretur remissionem peccatorum hominibus.

Aliorum sanctorum bona opera omnia facta in fide, sunt *EUCCHARISTICA*, & non merentur remissionem peccatorum. Et huc pertinent etiam *Typica*, qualia erant in veteri Testamento. Quia facienti in fide erant exercitia confessionis & gratiarum actionis.

DE BAPTISMO.

Quid est Baptismus?

BAPTIS

Definitio
Baptismi,
oppugnata
à Boetio,
Vuestphalo
& Ienensi-
bus, extrat in
Examine
Theologi-
co, Corpore
doctrinæ,
fol. 789.

BAPTISMVS est instituta à Fi-
lio Dei mersio in aquam cum pronun-
ciatione verborum: Ego baptizo te in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus sanc-
ti, testificans eum, qui cum hac pronun-
ciatione verborum mergitur, reconcilia-
ri cum Deo propter Christum, & sanctifi-
cari Spiritu sancto ad vitam æternam,
& obligari ad agnitionem & celebratio-
nem huius veri Dei.

Vbi extat mandatum de Baptismo?

Matthæi vlti. Euntes, docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Pa-
tris, & Filij, & Spiritus sancti.

Vbi traditur promissio de Baptismo?

Marci vltimo: Qui crediderit &
baptizatus fuerit, saluus erit, Qui non
crediderit, condemnabitur.

*Quis debet esse vsus Baptismi
in tota vita?*

PRINCIPALIS vsus huius mersio-
nis est: In omni vera conuersione ad Deum,
et in

Et in tota vita testificatio, qua confirmatur ille, qui sic mersus est, se recipi in gratiam à vero Deo, qui est æternus Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & recipi se propter Filium, & sanctificari Spiritu sancto.

DEINDE accedunt et fines alij. Quòd baptizatus recipitur ab Ecclesia, tanquam eius membrum. Testatur suam confessionem, discernit se ab omnibus alijs Sectis. Admonetur per omnem vitam hoc ritu, se ablutum sanguine Filij Dei, & Spiritu sancto, obligatum esse ad vitæ novitatem, mergi in afflictiones, & certè se ex illis emerfurum esse.

Sunt ne infantes baptizandi?

Sunt baptizandi:

Quia omnes saluandos oportet inseri Ecclesiæ:

Ad infantes pertinet promissio gratiæ & salutis æternæ.

Sunt igitur infantes baptizandi & inserendi Ecclesiæ.

Minor manifesta est ex his dictis:
Sinite paruulos ad me venire, nec prohibete illos, Talium enim (scilicet, qui ad
me

me veniunt, seu, qui mihi offeruntur) est regnum cœlorum, Marc. 10. Item: Non est voluntas Patris, vt pereat vnus de paruulis istis, qui credunt in me, Matth. 18.

DE COENA DOMINI.

Quæ sunt præcipuæ appellationes publici ritus Cœna Domini?

Prima appellatio est *COENA DOMINI*, 1. Corinth. 11.

Alterâ appellatio est *SYNAXIS*, à conuentu seu congregatione publica.

Tertia est *EUCHARISTIA*, à gratiarum actione. Quia certissimum est in hoc ritu Deo & Domino nostro Iesu Christo gratias agendas esse.

Quarta appellatio est *λεησργία*, quæ significat simpliciter administrationem publici muneris.

Quinta à distributione Eleemosynarum Cœna Domini nominatur *ἀγάθη*. Quia simul afferebantur ad Cœnam Domini panes & aliæ res distribuendæ pauperibus.

Pos

Postremò, Romani vsi sunt nomine
MISSAE, quod an ab Hebræis sum-
 ptum sit, an verò Latinam originem ha-
 beat, non certò scitur. *Vsitatum est autem hac*
appellatione complecti non solùm Cœnam Domini,
sed totum hoc, quod in publico congressu agitur,
cantilenas, concionem, distributionem Cœnae, inuo-
cationem & gratiarum actionem. Papistæ ad ido-
latricas oblationes & sacrificia pro viuis & mor-
tuis detorquent vocabulum.

Quid est Cœna Domini?

Est communicatio corporis & san-
 guinis Domini nostri Iesu Christi, sicut
 in

Definitio
 Cœnae, re-
 prehensa
 à Bos-

à Boetio,
Chemnico,
Ienensibus
& Lunebur-
gensibus,
extat in Ex a
mine Theo-
logico,
Corpore do-
ctrinae,
fol. 8. o.

in verbis Euangelij instituta est, in qua
sumptione Filius Dei verè & substantia-
liter adest, & testatur se applicare creden-
tibus sua beneficia. Testatur etiam se ideo
assumpsisse humanam naturam, vt nos
sibi fide insertos membra sua faciat. Des-
nicq; testatur se velle in credentibus esse,
& eos docere, viuificare ac regere.

Vbi extat institutio Cæna Domini.

Historia institutionis recitatur
Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. & 1. Cor-
inth. 11

RECITA VERBA SEV
historiam institutionis.

Dominus noster Iesus Chri-
stus in ea nocte, qua traditus est,
accepit panem, et cum gratias egisse-
ret, fregit, ac dedit discipulis suis,
dicens: Accipite, comedite, hoc
est Corpus meum, quod pro uos-
bis traditur. Hoc facite ad mei
commemorationem.

Similiter

Similiter & Calicem accepit, postquam coenauit, et cum gratias egisset, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic Calix nouum Testamentum est in meo sanguine, qui pro uobis effunditur in remissionem peccatorum, Hoc facite, quotiescunque biberitis, in mei commemorationem.

*Qui sunt fines, ad quos referendus est
usus Cœnæ Domini?*

Primus & principalis finis est **CONFIRMATIO FIDEI**, Nam hæc sumptio est pignus, quo Filius Dei testatur, se nobis credentibus applicare beneficia, quæ morte sua meruit: ut hoc pignore confirmati, credamus verè nos esse & fieri membra Filij Dei, & ablutos esse sanguine Filij, & ipsum velle in nobis efficacem esse, & nostram miseram massam insertam sibi velle seruare & viuificare.

Ad hunc finem accedunt alij fines huius actionis: Est igitur secundus finis **GRATIARVM ACTIO**, Quia beneficij recordatio

K simul

simul accendere gratitudinem debet. Fiat igitur in usu Cœnæ gratiarum actio pro Filij missione, pro assumptione humane naturæ, pro ipsius passione, pro redemptione, pro donatione Euangelij, pro vivificatione, quæ fit per ipsum & Spiritum sanctum, pro restitutione vitæ æternæ, pro collectione Ecclesiæ, deniq; pro omnibus beneficijs.

Tertius finis est, vt sit *NERVVS PUBLICAE CONGREGATIONIS*, in qua vult Deus sonare & conseruari vocem ministerij Euangelici, Et ideo Paulus inquit: Quotiescunq; hoc feceritis, mortem Domini annunciabitis, donec veniet.

Quartus finis est, vt in publico congressu sit *TESTIMONIUM CONFSSIONIS*, sicut Paulus inquit: Non potestis simul calicem Domini bibere, & calicem Demoniorum.

Quintus finis est, vt sit *SYMBOLVM MUTVAE DILECTIONIS*, iuxta dictum: *Vnus panis, vnus corpus, multi sumus.*

Qui vtuntur dignè Cœna Domini?

DIGNE accedunt, qui seipso probant, hoc est, qui rectè instituti in doctrina cœ-

na cœlesti, seriò agunt pœnitentiam, id est, dolent se peccasse, & verè expauescunt cogitatione iræ Dei aduersus peccata, & ideo accedunt, ut hoc pignore & testimonio admoniti fidem accendant & confirment, ut credant se recipi, sibi ignosci & remitti peccatum propter Christum crucifixum & resuscitatum, & habent serium propositum obediendi Deo, & corrigendi vitam & mores.

Qui sumunt indignè, ac propterea iudicio diuino condemnantur?

INDIGNE sumunt, qui accedunt sine pœnitentia, id est, non afferunt timorem Dei, & fidem, & perseuerant in delictis contra conscientiam.

Quibus modis prophanata est Cœna sacra apud Pontificios?

Sex sunt præcipuæ & valdè horribiles prophanationes Cœnæ Domini apud Papistas, Prima est error de **TRANSUBSTANTIATIONE**. Quia fingunt conuersionem substantiæ panis in corpus Christi, manentibus tantùm panis accidentibus.

Secunda est **CIRCUMGESTATIO** panis consecrati. Quia discedentes ab

usu diuinitus instituto, panem inclusum arcule circumferunt, non aliter quam olim Persæ in publicis congressibus Ormasda seu sacrum ignem circumgestare solebant.

Tertia est *ADORATIO* panis. Tribuunt enim pani siue in sublime elato, siue in cluso certis receptaculis inuocationem, quæ est cultus soli Deo debitus.

Quarto fingunt missam esse *SACRIFICIUM*, non $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\iota\kappa\acute{o}\nu$ tantum, sed $\iota\lambda\alpha\sigma\iota\kappa\acute{o}\nu$, in quo fiat noua oblatio Filij Dei, pro uiuis & mortuis, & totam Missam ad questum transferunt.

Quinta corruptela est opinio prophana & impia de *OPERE OPERATO* sine fide, etiam sine bono motu uolentis.

Sexta prophanatio est *SACRILEGIUM*, quòd Laicis alteram partem Cœnæ eripiunt.

Descriptio
Sacramen-
tariorum
oppugnata
à Boetio,
Chemni-
cio, Vvest-
phalo & le-
mensibus
sumpta est

PRAETER PONTIFICIOS
prophanant Sacramentum Cœnæ Do-
mini, etiam hi, qui non discernunt hanc
Cœnam à cibo prophano, & negant
sumptionem huius panis & vini esse
communicationem corporis & sanguinis
nis

nis Christi, ac ponunt nuda signa, seu
Symbola vacua, & Sacramenta dicunt
esse notas externæ professionis.

ex descripti
one Cœnæ
Dominicæ
tradita à
Paulo, 1.

Cor. 10. Et
ex locis

Theolog:
titulo de Sa
cramentis.

Corpore

Doct: folio

546. Deniq;

è scholio D.

Lutheri ad-

dito in ger-

ma. Bibliis,

super dictū

Pauli, Non

djudicant

corpus Do

mini, 1. Co-

rinth. 10.

*Harum prophanationum refutationes cum
longiores sint, quam ut breui oratione compre-
hendi possint, & aliqua sit habenda ratio etiam in-
geniorum puerilium, quæ propter ætatis & iudicij
infirmitatem nimis longas disputationes assequi
nondum possunt: Eas nunc consultò omittimus,
& adultiores hortamur, ut & horum Capitum,
quæ hætenus recitauimus, & aliorum, quæ in hac
Catechesi puerili complecti non potuimus, ubero-
rem explicationem assumant ex libello Examini
Theologici, & cæteris libris Corporis Doctrinæ
harum Ecclesiarum, quod sine omni dubitatione
statuimus esse consensum piæ & Orthodoxæ Ec-
clesiæ, congruentem cum scriptis Prophetis &
Apostolicis, & cum Symbolis Catholicis.*

*QVÆ EST CAUSA CER-
titudinis doctrine Christianæ:*

Summa ac præcipua causa certitudinis est *PATEFACTIO* diuina, comprehensa in scriptis Prophetarum & Apostolorum,

Qui sunt gradus testimoniorum, quos recitavit vetustas, ad confirmandam certitudinem doctrinae Christianae contra Ethnicos?

Vetustas bono consilio collegit septem gradus testimoniorum.

Primus gradus continet *MIRACULA & VATICINIA*, Quia sola Ecclesia habet facta inusitata extra naturae ordinem, quae nulla creatura imitari potest. Et habet praedictiones, non solum de Messia, sed etiam de vniuersalibus mutationibus generis humani, de serie Monarchiarum, quibus euentus certissime respondit.

Secundus gradus est *ANTIQUITAS DOCTRINAE*: Quia nec leges antiquiores quam Mosaicae extant, nec historia vlla recitat initia mundi, & continuam seriem annorum, praeter narrationes Biblicas.

Tertius gradus est *COLLATIO DOCTRINARVM*. Ethnici, Mahometistae, Blasphemi, Iudaei, & aliae Sectae, tantum retinent particulam Legis de quibusdam externis & ciuilibus officijs, & addunt cultus idolorum, aliae alios. Prorsus autem ignorant Filium Dei, & promissionem gratiae traditam in Euangelio

gelio. At sola Ecclesia retinet integram & incorruptam doctrinam Legis & Euangelij, & noticiam Filij Dei, Domini nostri Iesu Christi, crucifixi & resuscitati pro nobis. Sola etiam doctrina Ecclesie monstrat causas & remedia peccati & mortis, & consolationes firmas tradit opponendas omnibus calamitatibus.

Quartus gradus est *EXPERIENTIA SPIRITUALIS*. Nam pijs, qui reguntur verbo Dei, experiuntur consolationem Spiritus sancti, agnoscunt suas preces exaudiri, et confirmantur multis testimonijs presentie Dei. Hoc domesticum testimonium sumptum ab unicuiusque pijs experientia nequaquam leue ducendum est.

Quintus gradus est *FORTITUDO MARTYRVM* in supplicijs. Quia cum fuerint homines sani, certe non propter fabulas inanes subierunt acerbissimos cruciatus corporum.

Sextus gradus est, ipsa *ECCLÉSIAE STABILITAS*, & perpetua doctrinae propagatio, & continua series Doctorum, qui fuerunt testes & propagatores huius doctrinae.

Septis

Septimus gradus complectitur *POE-
NAS HOSTIVM* Ecclesiæ, id est, hæ-
reticorum & Tyrannorum, qui omni-
bus ætatibus nouo exemplo iræ Dei
horribiliter deleti sunt.

*Hos gradus testimoniorum utile est omni-
bus, etiam pueris, notos esse, ut certò singuli sta-
tuamus, hanc solam esse veram de Deo doctri-
nam, quæ est comprehensa monumentis Prophe-
ticis & Apostolicis: quàm ut conseruet inter nos
Filius Dei, & corda nostra ad veram agnitionem
& celebrationem sui ipsius exuscitet, toto pe-
lore & ardentibus votis ac gemi-
tibus precamur.*

Μὲν τὸ θεῶν δόξα.

WVITEBERGÆ
EXCVDEBAT IOHAN-
nes Schwertel.

1572

Im 564 a

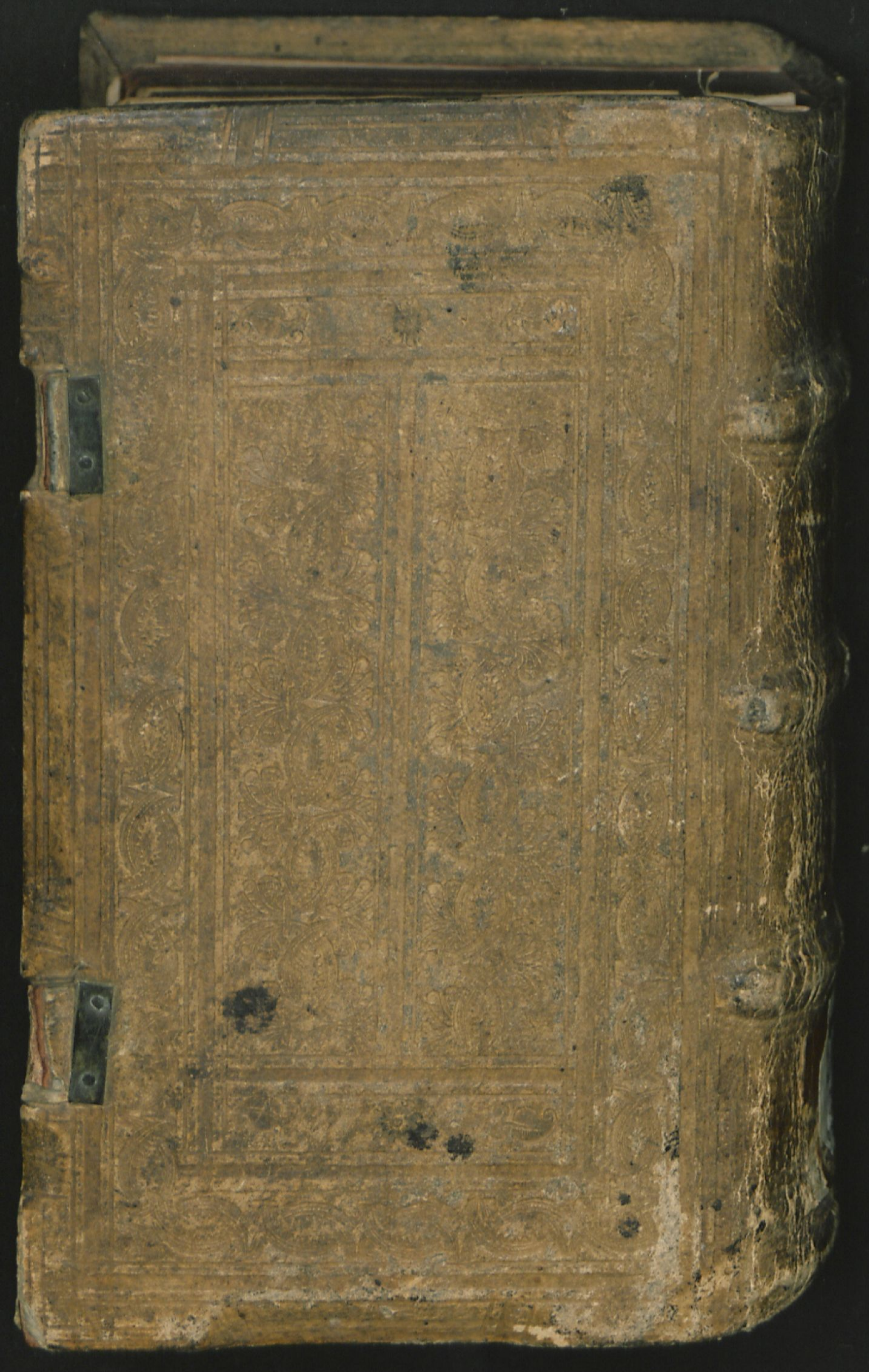
ULB Halle
003 747 026

3

Sb.

m. a.

CATECHESIS
CONTINENS EX-
PLICATIONEM SIM-

PLICEM ET BREVEM,

DECALOGI:
SYMBOLI APOSTOLICI:
ORATIONIS DOMINICAE:
DOCTRINAE DE
POENITENTIA ET DE
SACRAMENTIS:

Contextam ex scriptis reuerendi viri D. PHI-
LIPPI MELANTHONIS, &

CORPORE DO-
ctrinae Christianae,

quod amplectuntur ac-
tuentur Ecclesiae regionum Saxonicarum & Mis-
nicarum, quae sunt subiectae ditioni Ducis
Electoris Saxoniae &c.

EDITA IN ACADEMIA VVI-
tebergensi: & accommodata ad usum
Scholarum puerilium.

ET IAM DENO RECOGNITA
agita consignatione, in quibus partibus scriptorum
D. Philippi extent loca, haecenus ab aliqui-
bus impugnata in hac Catechesi.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO. 70
VVITEBERGAE M, D, LXXII, 91